

Unges egne erfaringer med frafall fra videregående opplæring

-En kvalitativ intervjustudie med ungdom i
frafallsforebyggende tiltak

ELLEN MARIE HENNINGSEN

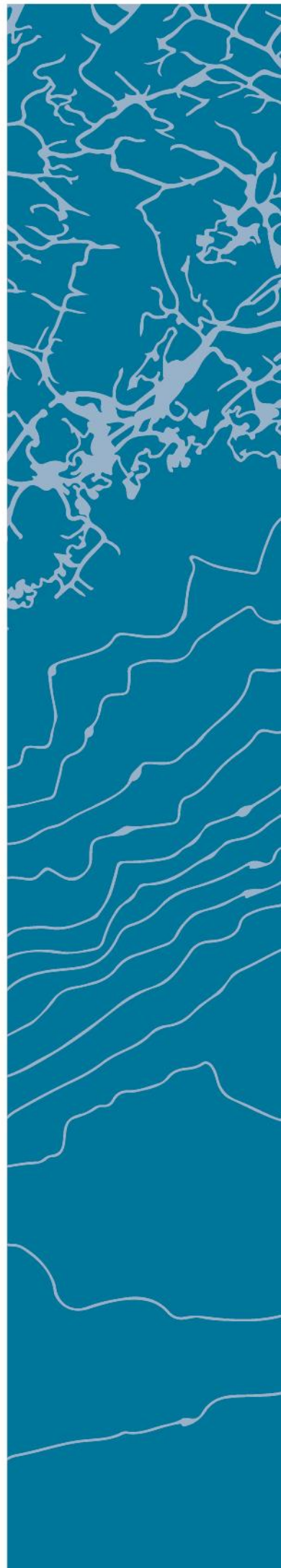
VEILEDER

Magnhild Mjåvatn Høie

Universitetet i Agder, 2016

Fakultet for helse og idrettsvitenskap

Institutt for Institutt for psykososial helse

Forord

Denne studien har vært en spennende reise mot ny forståelse. Først og fremst gjennom fortrolig delte liv og fenomener. Det gjør meg ydmyk stadig å oppdage at «full forståelse» er noe vi hilser, men aldri helt når frem til. Vi ser stykkevis og delt. Ved erkjennelsen av dette, og ved stadige søk mot mening på tvers av de ulike perspektivers mangfold, både vil, og må vi utvide vår forståelseshorisont.

-Så får vi heller holde fast på ydmykheten underveis.

Informantene i denne studien har valgt å dele sine tanker om frafall og om egen situasjon.

Dette har vært en berikelse både personlig og faglig. Tusen takk til dere!

Jeg vil også takke min flinke og empatiske veileder Magnhild Mjåvatn Høie og forskergruppen på institutt for psykososial helse for faglig drøfting, refleksjon og konstruktive tilbakemeldinger.

Takk til min kjære mann Morten Henningsen, som har lyttet til mine faglige refleksjoner, heiet på meg, laget kaffe og fått frem leken og latteren midt oppi alt.

En stor takk til mine kjære og snille familie og venner som har vært til uunnværlig hjelp med barnepass, gjennomlesning og tilbakemeldinger.

Fevik, høsten 2016

Ellen Marie Henningsen

Sammendrag

Frafall fra videregående opplæring er en stor samfunnsutfordring. Selv har jeg flere års erfaring med ungdom og deres frafall fra videregående opplæring. Dette har ført til økt interesse for fenomenet frafall. I samarbeid med en forskergruppe på universitetet i Agder, har den aktuelle studiens fokus vært aktørperspektivet ved frafall fra ordinær opplæring.

Hensikten med denne studien er å øke forståelse og forskningsgrunnlag for unges eget ståsted, og for samspillet i de omliggende forhold, ved å rette fokus mot unge menneskers opplevelse av årsaker til frafall. Forskningsspørsmålet er følgende:

Hvilke forhold opplever unge, som er i frafallsforebyggende tiltak, har betydning for frafall fra videregående skole?

Denne kvalitative studien er basert på tre fokusgruppeintervjuer med unge utenfor skole og arbeid (15-24 år), som deltar i frafallsforebyggende tiltak. Studien har en fenomenologisk hermeneutisk tilnærming og er analysert ved meningsfortetting.

Resultatene viser at informantene knyttet forhold av individuell, miljømessig og strukturell karakter til frafallet. Informantene var spesielt opptatt av strukturelle og miljømessige forhold. Paradokser ved disse fremkom. F.eks. ved hvordan strukturelle føringer opplevdes ekskluderende i ordinær opplæring, mens frafallsforebyggende tiltak synes å kunne bidra til mestringsopplevelse og positive fremtidsplaner.

Det er utilstrekkelig bare å se på individuelle utfordringer ved frafall. Omliggende forhold, inkludert strukturelle begrensninger må synliggjøres for å få økt forståelse for kompleksiteten ved frafall. En kvantitativ longitudinell oppfølgingsstudie med samme tematikk vil kunne øke kunnskapen om viktige forhold ved frafall.

Nøkkelord:

Frafall, videregående skole, frafallsforebygging, psykososial helse, fremtidsplaner, aktørperspektiv

Abstract

Dropout from upper secondary education is a big society problem. I have years of experience with youth in this situation. This has led to an increased interest in this topic. In collaboration with a research group at University of Agder, the current study's focus has been the user perspective of dropout from ordinary education.

The purpose of this study is to increase understanding and research basis for young people's standpoint, and interaction of surrounding conditions, by looking at their experience of dropout. The research question is:

What conditions are young people, in dropout prevention programs, experiencing to have impact on dropout from upper secondary education?

This qualitative study is based on three focus group interviews with youth (age 15-24) outside school and work, participating in dropout prevention programs. It has a phenomenological hermeneutic approach and is analyzed by condensation of meaning.

The results show that the informants linked conditions on individual, environmental and structural character to dropout. The informants emphasized structural and environmental conditions. Several paradoxes appeared, e.g. how structural framework were experienced to be excluding in ordinary education, while dropout prevention programs seem to substantiate mastering and positive future plans.

It is insufficient just to look at individual challenges by dropout. Surrounding conditions, including structural limitations, must be highlighted in order to increase understanding of the complexity of dropout. A quantitative, longitudinal follow-up study with the same topic could increase knowledge of aspects of dropout.

Key words: Dropout, upper secondary education, dropout prevention, psychosocial health, future plans, user perspective

Innhold

Sammendrag (Norsk)	III
Sammendrag (Engelsk)	IV
Innhold	V

Del 1: Teoretisk sammenbinding

Del 2: Artikkel

Del 3: Vedlegg

Teoretisk Sammenbinding

Innhold

1.0 Innledning.....	8
1.1 Begrepsavklaring og avgrensning	8
1.2 Bakgrunn og kontekst for studien	9
2.0 Teoretisk forankring.....	9
2.1 Bronfenbrenners økologiske modell	9
3.0 Tidligere forskning	12
3.1 Søkeprosedyre	12
3.2 Psykososiale og miljømessige forhold ved frafall.....	12
3.3 Strukturelle føringer for å forebygge frafall.....	13
4.0 Metode.....	13
4.1 Kvalitativt intervju som metode	13
4.2 Fenomenologisk hermeneutisk tilnærming	14
4.3 Utvalg	15
4.3.1 Strategisk utvelgelse.....	15
4.3.2 Studiens informanter	15
4.3.3 Tilgang og kontakt	16
4.4 Datainnsamling - intervju.....	16
4.4.1 Dannelse av en intervjuguide	16
4.4.2 Fokusgruppeintervju.....	17
4.4.3 Semistrukturert intervjuform.....	17
4.4.4 Intervjuets utførelse og kontekst	17
4.4.5 Opptak og transkribering.....	18
4.5 Analyse.....	18
4.6 Validitet og reliabilitet	20
4.6.1 Validitet og overførbarhet	20

4.6.2 Reliabilitet	20
4.6.3 Forskerrollen	21
4.6.4 Forforståelse og aktiv refleksjon	21
4.7 Etske overveielser	22
4.8 Metodediskusjon	24
5.0 Diskusjon.....	26
5.1 Strukturparadoksene.....	26
5.1.1 Skole og støtteapparat versus individuell psykisk helse	26
5.1.2 Skole og støtteapparat versus foreldreroller.....	28
5.1.3 Skole og støtteapparat versus valgmuligheter	29
5.2 Frafallskompleksitet og krysspress	29
6.0 Konklusjon og implikasjoner	31
Litteratur.....	32

1.0 Innledning

Det er godt dokumentert at unge utenfor skole og arbeid er en utsatt gruppe. De har blant annet høyere risiko for ulike helseplager, psykiske vansker og livsstilssykdommer (De Ridder et al., 2013; Markussen, 2010; Reegård & Rogstad, 2016; Skogseid, Skogseid & Kovac, 2013). Å være uten skole og arbeid gir i tillegg økt risiko for videre arbeidsløshet og for å måtte motta sosialhjelp, sammenliknet med unge som gjennomfører videregående opplæring (De Ridder et al., 2013; Halvorsen et al., 2010; Markussen, 2010; Reegård & Rogstad, 2016; Skogseid et al., 2013). Frafall fra videregående opplæring synes å være tett knyttet til psykiske og psykososiale vansker og kan være både en risikofaktor for frafall (Anvik & Gustavsen, 2012; Markussen & Seland, 2012; Myklebø, 2012; Nova, 2016; Thrana, Handegård, et al., 2009) og en konsekvens av frafall (De Ridder et al., 2013; Halvorsen et al., 2010, s. 58-60; Knudsen, Schjelderup-Mathiesen & Mykletun, 2010; Markussen, 2010; Reegård & Rogstad, 2016; Skogseid et al., 2013). Når det gjelder frafallsforebyggende tiltak, har dette blitt gjennomført både i de nordiske landene og internasjonalt, med varierende resultater (Kunnskapsdepartementet, 2016; Lillejord et al., 2015; Markussen, 2010; Tanner-Smith & Wilson, 2013). Frafallsstatistikken har imidlertid holdt seg forholdsvis stabil, ifølge statistisk sentralbyrå (Statistisk Sentralbyrå, 2016).

Denne studien har til hensikt å sette fokus på de unges egen forståelse av forhold ved eget frafall, i et psykososialt helseperspektiv. Studien vil kunne bidra med kunnskap om målgruppens ulike utfordringer knyttet til frafall, samt skape et større fokus på aktørperspektivet i videre forskning og praksis. Dette aktualiserer følgende forskningsspørsmål:

Hvilke forhold opplever unge, som er i frafallsforebyggende tiltak, har betydning for frafall fra videregående skole?

1.1 Begrepsavklaring og avgrensning

Med frafall menes det i denne studien unge som av ulike grunner har falt utenfor videregående opplæring (videre forkortet VGO) og som ikke er i fast arbeid. Studiens

informanter deltok imidlertid i frafallsforebyggende tiltak i regi av NAV og i samarbeid med kommunene. Disse tiltakene er basert på statlige føringer.

1.2 Bakgrunn og kontekst for studien

Denne studien er en del av et pilotprosjekt som ble gjennomført vinteren 2016, av en tverrfaglig sammensatt forskningsgruppe fra Universitetet, og en kommune i Agder. Pilotprosjektet dannet grunnlag for et hovedprosjekt kalt Hellas (Helse, levekår og levevaner blant unge utenfor arbeid og skole). Hovedprosjektet fokuserte på unge utenfor arbeid og skole, ved kvantitativ og kvalitativ datasamling på regionalt nivå. Jeg har i flere år både møtt, og blitt preget av, marginalisert ungdom på ulike arenaer for psykososialt helsearbeid. Det har vært naturlig å forsøke å forstå deres utfordringer. Tilbudet om å få bidra i pilotprosjektet med en kvalitativ studie rettet mot unge utenfor skole og arbeid ble en mulighet til å forstå denne konkrete gruppes utfordringer på et dypere plan. Det ble et spennende mål for meg både personlig og faglig, som for forskningsgruppen for øvrig.

2.0 Teoretisk forankring

Studiens forskningsspørsmål søker innsikt i forhold av betydning for frafall. En fenomenologisk hermeneutisk tilnærming, som i denne studien, inkluderer å se individet i sammenheng med sine omgivelser (Kvale & Brinkmann, 2012). For å nyansere vår forståelse av informantenes erfaringer med relasjoner, miljø og samfunnsmessige strukturer, og som inspirasjon i diskusjonen benytter vi Bronfenbrenners (1979) teori om at individet utvikler seg i gjensidig samspill med omgivelsene

2.1 Bronfenbrenners økologiske modell

Bronfenbrenner (1917-2005) var en russisk-amerikansk psykolog som ble kjent for sin tverrfaglige tilnærming til individets utvikling. Han var av den mening at hverken sosiologien eller utviklingspsykologien, med hvert sitt ensidige syn, kunne fremskaffe en dekkende

forståelse av individets utvikling (Kvelling, 2012, s. 62-64). Han utviklet derfor en utviklingsøkologisk modell, som tar for seg økologiske systemer som virker inn på hverandre over tid. Han kaller disse for mikro-, meso-, ekso- og makrosystemer. (Bronfenbrenner, 1979).

Mikrosystem

Mikrosystemet inkluderer relasjoner og interaksjoner som individet selv er en del av, slik informantene i vår studie beskrev. Et individ kan være med i flere forskjellige mikrosystemer som i en familie, jobb, skole og venner (Bronfenbrenner, 1979). Bronfenbrenner vektlegger at det er individets egen opplevelse av samspillet i sine mikrosystemer som er det essensielle (Bronfenbrenner, 1979).

Mesosystem

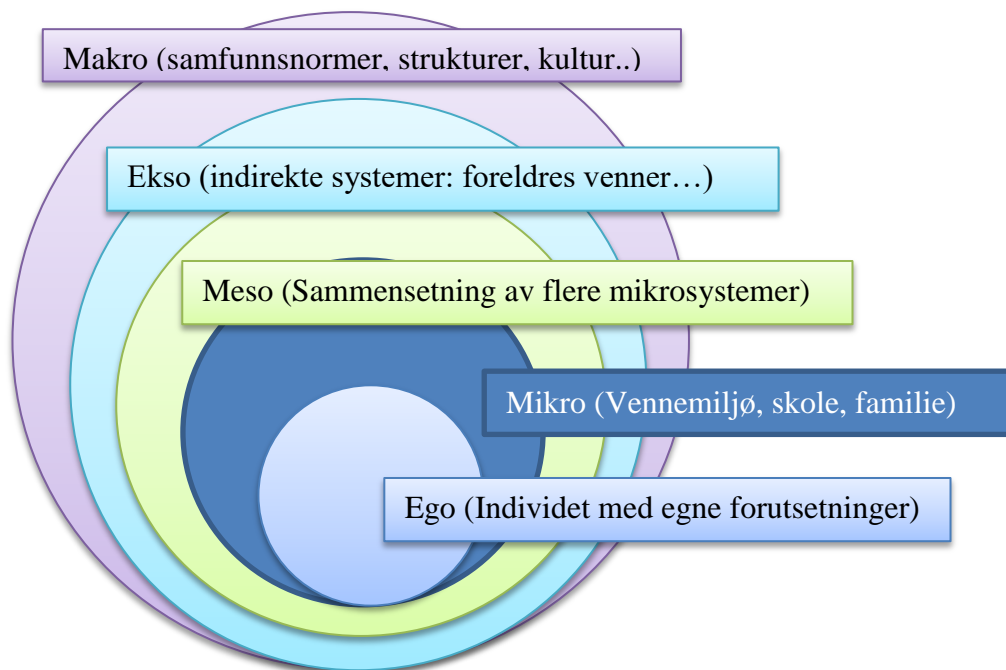
Mesosystem er det som oppstår når hovedpersonen beveger seg til en ny sammenheng. Personen er da hoved koblingen mellom de forskjellige mikrosystemene denne er en del av. Relasjonene og samspillet fungerer spiller en stor rolle for individets utvikling, noe som også er aktuelt i denne studien, ved at flere systemer kan ha betydning for frafall. (Bronfenbrenner, 1979, s. 210). Bronfenbrenner vektlegger også den påvirkning individ og eksosystem har på hverandre. Stilles f.eks. for høye krav til individet, kan utvikling hindres. Individet kan være primærkobling mellom hjem og skole, men om foreldrene også får kontakt med skolen, kalles dette en supplerende kobling (Bronfenbrenner, 1979, s. 211). Bronfenbrenner påpeker også den positive betydningen av at barn utsettes for trygge voksne i sine økologiske systemer, noe som f.eks. er aktuelt for de unge ved det frafallsforebyggende tiltaket. Dette gir bl.a. mulighet for kognitiv utvikling, måloppnåelse, stabilitet og sosial kontroll (Bronfenbrenner, 1979).

Eksosystem

Eksosystemet er de områdene og arenaene rundt individet som individet selv ikke nødvendigvis deltar aktivt i, men som likevel har påvirkning på personen. F.eks. foreldrenes venner eller foreldrenes jobb (Bronfenbrenner, 1979).

Makrosystem

Makrosystemet er de overordnede og strukturelle betingelser som kommer til syne i kulturer og subkulturer, i form av rådende verdier, økonomi og lovgivning (Bronfenbrenner, 1979). Makrosystemets innflytelse er aktuelt i denne studien ved strukturelle føringer i skole og hjelpeapparat.

Figur 1: Fritt etter Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell, hentet fra Helsedirektoratet (2015).

3.0 Tidligere forskning

I den følgende presenteres søkeprosedyre, samt relevant forskning relatert til psykiske, psykososiale og miljømessige aspekter ved frafall, samt relevante evalueringer og studier av strukturelle frafallsforebyggende føringer. Dette ansees å være en vesentlig del av konteksten for studiens informanter.

3.1 Søkeprosedyre

Søkene for både artikkel og sammenbinding ble i hovedsak foretatt i Oria, universitetets egen litteraturoversikt med tilgang til et bredt spekter av elektroniske bøker og tidsskrifter. Det ble også foretatt søk i google scholar og i konkrete tidsskrift som «Tidsskrift for psykisk helsearbeid». Systematiske søk ble avgrenset til artikler i fagfelleverderte tidsskrift. Ved høy treffprosent ble avgrensningene utvidet til år 2010-2016 og til utvalgte relevante tidsskrifter og/eller omtaler og oversiktsartikler. Mye brukte søkeord, enkeltvis eller i kombinasjon var: frafall, videregående skole, unge/ungdom, skole, jobb, selvfølelse og psykisk helse med flere relaterte emner, både på engelsk og norsk (vedlegg 2). Søk ble også foretatt utover nevnte avgrensninger, som websiden «forskning.no». Hånd søk ble gjort etter aktuelle henvisninger fra oversikt litteratur, bl.a. Reegård og Rogstad (2016). Slik fant jeg f.eks. Markussen (2010), som ble viktig for den aktuelle studien. Etter råd fra forskergruppen søkte jeg etter studier som Anvik og Gustavsen (2012). Ved økende kjennskap til feltet ble hånd søk dominerende fremgangsmåte.

3.2 Psykososiale og miljømessige forhold ved frafall

Forskning viser at psykososiale og miljømessige forhold som mobbing, depressive symptomer, risikoatferd og dårlige foreldrerelasjoner har klar sammenheng med mistriivsel i skolen (Frøyland & Sletten, 2012; Markussen & Sandberg, 2005; Nova, 2015, 2016). Manglende selvtillit er også et viktig forhold ved frafall (Fan & Wolters, 2014; Gørlich & Katznelson, 2015). Elevers relasjoner til lærer og foreldre har betydning for deres selvpoppfatning, og har sammenheng med akademisk engasjement og oppnåelse (Alivernini & Lucidi, 2011; Fall & Roberts, 2012). Flere studier viser også at psykiske vansker manifestert i utagerende atferd, er en prediktor for frafall (Amundsen, 2016; Markussen & Sandberg, 2005;

Sagatun, Heyerdahl, Wentzel-Larsen & Lien, 2014), og for marginalisering i senere ungdomstid (Amundsen, 2016).

3.3 Strukturelle føringer for å forebygge frafall

Det er fra regjeringens side gjort en kraftig innsats for å kartlegge og effektuere ulike tiltak der målet er å øke gjennomføringsgraden i VGO. Oppfølgingstjeneste eller alternative opplæringstilbud med praksismulighet, har fokus på å fange opp de som faller utenfor (Kunnskapsdepartementet, 2016). Studier og evalueringer viser at ulike frafallsforebyggende tiltak har gitt visse positive resultater for de unge. Dette inkluderte økt fremtidstro (Bruin & Ohna, 2013), økt deltakelse i alternative opplæringsprogram og hjelp til videre yrkesvalg (Barne- Likestillings- Og Inkluderingsdepartementet, 2010; Halvorsen et al., 2010; Høst, 2016; Kunnskapsdepartementet, Arbeidsdepartementet, Barne-Likestillings- & Inkluderingsdepartementet, 2013; Lillejord et al., 2015; Preisler, 2015; Sletten, Andersen & Bakken, 2015). Ifølge norske og utenlandske studier og evalueringer er imidlertid resultatene for fullførelse av ordinær VGO ved slike tiltak begrenset (Huitfeldt, Kirkebøen & Rønning, 2016; Tanner-Smith & Wilson, 2013). På den annen side peker en norsk studie på at sosiale strukturer og reformer i ordinær skole kan ha gjort det enda vanskeligere å fullføre, ikke minst ved økt teorinivå og manglende praktisk læring. I tillegg synes økt skille mellom elevenes akademiske oppnåelser innad i klassene å øke kompleksiteten i forholdet mellom lærer og elev (Ottosen, Goll & Sørli, 2016).

4.0 Metode

4.1 Kvalitativt intervju som metode

For å besvare forskningsspørsmålet var det hensiktsmessig å finne en metode som gav anledning til dybdeforståelse av unges egne erfaringer med temaet «fracfall». Kvalitativt intervju er egnet til innhenting av kvalitativ og beskrivende informasjon fra et mindre antall informanter, og er derfor valgt i denne studien. Metoden vil kunne gi intuitive og meningsfulle svar og refleksjoner innen et bestemt tema (Kvale & Brinkmann, 2012; Polit &

Beck, 2014). Mens kvantitativ metode fokuserer på gjennomsnitt og utbredelse, verdsetter kvalitativt intervju informantenes ulikheter og subjektive erfaringer, som et bidrag til mangfold og nyansering av forskningsspørsmålene i studien (Polit & Beck, 2014).

4.2 Fenomenologisk hermeneutisk tilnærming

Forskningsspørsmålet i denne studien dreier seg om subjektive erfaringer rundt fenomenet frafall fra VGO. Fenomenologisk hermeneutisk tilnærming er velegnet i kvalitative studier som denne, hvor hensikten er å forstå og beskrive forhold ved et fenomen fra informantenes eget ståsted (Kvale & Brinkmann, 2012). Studien har et eksplorerende design, noe som har gitt mulighet for å justere studiens veivalg underveis, med mulighet til å nyansere og videre utvikle relevante temaer under arbeidet (Severinsen, 2016).

Fenomenologi

Hoved essensen i dagens fenomenologiske metodologi er å søke forståelse av menneskers egen oppfattelse av sosiale fenomener. I denne studien dreier det seg om frafall fra VGO. Fenomenologisk metode gir anledning til å sette fokus på «det spesielle» ved et fenomen, som her, ved de unges opplevelse av frafall. Fenomenologi innebærer samtidig at vi erkjenner, men setter i parentes egen forforståelse eller forkunnskap om fenomenet frafall, som for meg bl.a. innebærer innsikt i feltet psykososial helse (jf. kap.4.6.4). Ved en objektiv oppfatning av materialet utvises troskap til informantenes opplevelse av fenomenet (Kvale & Brinkmann, 2012).

Hermeneutikk

Målet med denne studien var ikke primært og utforske den enkelte informants synspunkt på eget frafall fra VGO, men å utvide vår forståelse av ulike forhold ved frafall, gjennom informantenes beskrivelser. Hermeneutisk metodologi gav anledning til å fortolke funnene ved stadig veksling mellom lesning og tolkning av materialets deler og helhet (Kvale & Brinkmann, 2012). Slik kom jeg stadig nærmere sannhet og en dypere meningsforståelse av temaet «fracfall». Hermeneutisk tilnærming legitimerer og verdsetter fortolkningens mangfold.

Fortolkning fra ulike subjektive perspektiver kan være en styrke, så lenge egne perspektiver er redegjort for (jf. kap.4.6.4). Dette danner motsats til partisk subjektivitet, hvor fokus er på funn som støtter egne antakelser (Kvale & Brinkmann, 2012). Ved fortolkning skjer en dobbel hermeneutikk hvor jeg som forsker fortolker meningen av det som blir sagt, og som allerede er fortolket av informantene (Fangen, 2015).

4.3 Utvalg

4.3.1 Strategisk utvelgelse

Det ble gjort en strategisk utvelgelse på bakgrunn av den åpne problemstillingen og studiens design. I fenomenologiske studier er det ofte hensiktsmessig å være strategisk i utvalg av informanter. Man søker informanter etter hvor mye de kan tilføre av informasjon om et fenomen, gjerne unike beskrivelser. Å oppnå metning i materialet innebærer at en ikke finner noe nytt ved å ha flere intervjuer. Derfor søker en informanter som kan beskrive fenomenet som i denne studien er frafall, så fyldig som mulig, fremfor et stort antall informanter (Polit & Beck, 2014).

Ved samarbeid med ledere som hadde kjennskap til informantene, fikk vi kontakt med informanter som kunne gi utdypende og relevant informasjon til vårt forskningsspørsmål. Dette har kunnet styrke studiens indre validitet (Malterud, 2003; Polit & Beck, 2014).

4.3.2 Studiens informanter

Utvalget i denne studien var 18 unge, i alderen 15-24 (med ett unntak på 26 år), som av ulike grunner ikke var deltakende i arbeidsliv eller VGO. Gjennomsnittsalder var 21 år. Alle var tilknyttet et kommunalt tilbud på dagtid, samtlige gjennom NAV. Noen var blitt anbefalt tiltaket som et ledd i å finne en yrkesretning. Andre deltok for å motta full økonomisk bistand fra NAV. Tiltaket inkluderte alternativ skole eller praksis hvor målet var utrustning til videre skolegang eller arbeidsliv. Informantene var fra to kommuner i Agderfylkene og hadde ulik tilrettelegging og antall oppmøtedager i uka.

4.3.3 Tilgang og kontakt

Et godt grunnlag for å finne aktuelle kilder er kjennskap til feltet (Malterud, 2003), som i denne studien var unge utenfor skole og arbeid. Her var erfaringskonsulent og brukerrepresentanter viktige bidragsyttere for gode tips om hvor vi kunne finne respondenter til studien. Tilgang og kontakt med informanter ble gjort i samarbeid med ledere i kommunale tiltak og med en fylkeskommunal oppfølgingstjeneste i Agder. Et godt samarbeid med ledere i tiltaket bidro til at intervjuet ble godt tilrettelagt med fullt oppmøte.

4.4 Datainnsamling - intervju

I dette kapittel presenteres de ulike metodologiske valg og utførelse knyttet til intervjuet. Fremgangsmåte ved opptak og transkripsjon presenteres til slutt.

Det ble foretatt tre fokusgruppeintervjuer, med henholdsvis 3, 6 og 9 deltakere i gruppene. Målet var mellom 5 og 8 deltakere (Malterud, 2012). To av gruppene besto av omtrent likt antall gutter og jenter. En gruppe besto av kun ett kjønn. Varighet på intervjuene var mellom 30 og 90 min. Et av gruppeintervjuene ble gjort av min veileder og jeg. Det er dette intervjuet som omtales i metodekapittelet.

4.4.1 Dannelse av en intervjuguide

Det var forskningsspørsmålet og temaet «frafall» som avgjorde hovedtemaene i intervjuet.

Intervjuguiden inneholdt også noen undertemaer og stikkord som gav mulighet for en fyldigere beskrivelse av deres bakgrunn, hverdag og framtidstanker (vedlegg 1).

Intervjuguiden ble gjort åpen, ved at man hadde i tankene at informantene skulle få mulighet til frie refleksjoner og innspill på temaene. Vi fikk for øvrig gode innspill fra to unge brukerrepresentanter (med personlige erfaringer fra frafall), erfaringskonsulent og erfarne med forskere til utformingen av temaer. De var alle medlemmer i referansegruppen for pilotprosjektet. Intervjuets spørsmål var åpne, meningsbaserte og faktabaserte (Kvale & Brinkmann, 2012, s. 49). F.eks.: *Hva syns dere om opplegget her (i tiltaket)? Hva ville du da (istedenfor å fortsette i opplæring)?*

4.4.2 Fokusgruppeintervju

Intervjuene foregikk i fokusgrupper, Dette gir mulighet til og utforske felles erfaringer, synspunkter eller holdninger ved et tema, i et samhandlende miljø (Malterud, 2012). Fokusgruppeintervju gir også anledning til å få frem fortellinger gjennom delte assosiasjoner og tanker (Malterud, 2012). Som moderatorer må man være bevisst på å skape rom for informantenes innspill, samt styre samtalen tilbake til tema når det trengs (Kvale & Brinkmann, 2012). En mulig ulempe er at informantene kan tilbakeholde personlig informasjon som de ville gitt ved enkeltintervjuer, noe som kan gi et svakere bilde av viktige nyanser av temaet.

4.4.3 Semistrukturert intervjuform

Intervjuene hadde en semistrukturert, dynamisk intervjuform som gav rom for bredde i informantenes forklaringer, samt grunnlag for fenomenologisk åpenhet. Dette er hensiktsmessig for å få frem ulike synspunkter og fortellinger fra gruppen, noe som var velegnet for å gi en mangfoldig besvarelse på temaet og forskningsspørsmålet (Kvale & Brinkmann, 2012). En fordel med kombinert fokusgruppeintervju og semistrukturert form var muligheten for å gi rom for følelser og tanker som intuitivt fremkommer i fellesskapet, slik vi opplevde i denne studien. En mulig ulempe er risikoen for at ikke alle får uttrykt det de ønsker (Kvale & Brinkmann, 2012). I denne studien var vi imidlertid bevisst på dette underveis, slik at vi ivaretok og oppmuntret informantenes stemme.

4.4.4 Intervjuets utførelse og kontekst

Vi innledet intervjuet med en presentasjon av oss selv og fortalte kort om planen for intervjuet. Intervjuet hadde et uformelt preg, med en løs struktur som liknet mye på en dagligdags samtale. Vi var på et nøytralt, hyggelig sted med enkle forfriskninger og behagelig avstand mellom oss. De seks informantene kom rett fra lunsj og virket opplagte. Lederne deres hadde tilrettelagt ved å avsette arbeidstid til intervjuet. Vi avsluttet med en oppsummering, med mulighet for å komme med innspill. Deretter takket vi for deres bidrag og informerte igjen kort om personvern.

Gruppedynamikk og bias

I grupper, som i studiens fokusgrupper, kan det være etablerte roller. Bias kan oppstå ved at noen med sterk personlighet viser spesielt positive holdninger eller forteller om tilsynelatende fremgangsrike erfaringer (Malterud, 2012, s. 85-87). Dette kan påvirke andre deltakere til også å fremstille seg som fremgangsrike og dermed gi et feilaktig bilde av virkeligheten. Ved å se på helheten av alle fokusgruppeintervjuene, vil ikke nødvendigvis slike mulige bias påvirke sluttresultatene (Malterud, 2012, s. 85-87).

4.4.5 Opptak og transkribering

Under intervjuet bruktes to ulike digitale lydopptakere, noe deltakerne var informert om på forhånd. Lydopptaker var hensiktsmessig for å kunne delta fullstendig i samtalen, samt å gjengi samtalen korrekt ved transkripsjon. Transkribering til pc ble gjort ordrett og kort tid etter intervjuet. Transkriberingsprosessen gav et foreløpig inntrykk og en nærmere kjennskap til materialet. Analyseprosessen begynner nemlig allerede i intervjuet og i transkriberingen, ved dannelse av et helhetsinntrykk (Kvale & Brinkmann, 2012).

4.5 Analyse

Studiens hensikt og design ledet til et meningsfokus med bruk av meningskoding i analysen (Kvale & Brinkmann, 2012). Det ble jobbet induktivt ved bruk av systematisk tekstkondensering for å kode meningen i teksten, samt bygge opp ny forståelse av forhold ved «frafall». Systematisk tekstkondensering er en analyseform modifisert av Kirsti Malterud (2003), etter Giorgi. Den er godt egnet, og mye brukt ved systematisering av kvalitative intervjuer, hvor hensikten er ny beskrivelse av data, som i denne studien (Malterud, 2003, s. 100-110; Polit & Beck, 2014).

Analysemetoden består av fire trinn, som vil bli beskrevet i det følgende, sammen med egen arbeidsprosess. Tabeller og figur i vedlegg 5 illustrerer noe av analysens trinn.

Trinn 1 Helhetsinntrykk – fra villnis til temaer: Her ble egen forforståelse (kap.4.7.1) satt i parentes og jeg fikk et helhetsinntrykk ved gjennomlesning av innsamlet materiale Malterud

(2003). Inntrykket ble deretter oppsummert i noen fremtredende temaer som var relevante for forskningsspørsmålet.

Trinn 2 Meningsbærende enheter - Fra tema til koder: Hele materialet ble systematisk og nøye gjennomlest for å finne minste målbare enheter som kunne si noe om problemstillingen og om temaene fra forrige trinn (Malterud, 2003). Til dette ble analyseprogrammet NVIVO brukt. Mer presise kodegrupper kom til. Det ble naturlig å dele funnene inn i to kategorier: a) Individuelle forhold, og b) miljømessige og strukturelle forhold.

Trinn 3 Kondensering - fra kode til mening: I dette trinnet var målet å trekke ut kunnskap fra kodegruppene. Seks subgrupper fremkom av nyansene i kodegruppene. Disse ble derved analyseenheter for meningskondensering. Kunstige sitater ble laget for, på en mer generell måte, å beskrive innholdet i gruppene (Malterud, 2003, s. 106-107). Motsetninger i subgruppene fremkom også her, som «NAV's doble rolle». Subgrupper uten tilstrekkelig forankring i data ble fjernet eller slått sammen. Dette ble bl.a. gjort ved hjelp av illustrasjoner av subgruppens forankring (vedlegg 5, figur 2).

Trinn 4 Sammenfatning fra kondensering til beskrivelser og begreper: Kunnskapen fra hoved- og subgrupper i forrige trinn ble sammenfattet og presentert med forklarende beskrivelser. I tillegg gav treffende enkeltsitater en naturlig speiling av meningsinnholdet i gruppene. Subgruppene fikk også overskrifter som gav nærhet til informantens utsagn. Enkelte var basert på egne sitater fra datamaterialet (jf. artikkelens funn). Validering av materialet ble gjort ved å se om resultatene reflekterte rådata på en lojal måte og om forskningsspørsmålet ble besvart (Malterud, 2003). Samtlige subgrupper bygget på sitater fra studiens tre fokusgrupper. Jeg forsøkte å benytte den hermeneutiske spiral, beskrevet av Kvale og Brinkmann (2012). Ved å gå frem og tilbake mellom delene og helheten av materialet, mener jeg å ha oppnådd dypere forståelse, og funnet en indre enhet i teksten (Kvale & Brinkmann, 2012).

4.6 Validitet og reliabilitet

4.6.1 Validitet og overførbarhet

Validering dreier seg om å stille gode spørsmål til studien, og dette har vært en integrert del av arbeidsprosessen. For å sikre at riktighet og slutninger utledes fra de rette premisser ble det stilt spørsmål både i forhold til metode, besvarelse av eget forskningsspørsmål og egen forforståelse (jf. kap.4). (Kvale & Brinkmann, 2012).

Kvalitative studier, inkludert denne studien, er opptatt av å synliggjøre «det spesielle» ved et fenomen, ut fra aktørens egen erfaring, samt å kunne overføre kunnskap fra én situasjon til en annen. I kvantitative studier er målet motsatt, nemlig å generalisere. (Kvale & Brinkmann, 2012). Det faktum at forskergruppen har møttes med jevne mellomrom for oppdatering og refleksjon rundt funn, analyse og resultater, styrker f.eks. studiens validitet.

4.6.2 Reliabilitet

Reliabilitet handler om troverdighet i resultatene. God reliabilitet dreier seg om å være transparent i hvordan en studie er gjennomført, slik at andre forskere kan gjenta studien med gjenkjennbare resultater. Dette er forsøkt gjort i denne studien. Noen forhold som upålitelige informanter, utilsiktede ledende spørsmål fra forskere eller vilkårlig subjektivitet i analysen, kan svekke reliabiliteten. Den subjektive sensitivitet forskeren har med seg i intervjuet kan samtidig gi en unik forståelse av informantenes verdensforståelse (Kvale & Brinkmann, 2012).

Når det gjelder pålitelighet i informantenes besvarelser bør det ved forskning på unge mennesker, som i denne studien, tas hensyn til at barn og unges kognitive utvikling er i endring. Risikoen for å forstå spørsmålene ulikt innad i denne gruppen er derfor større enn i voksegrupper (Kvale & Brinkmann, 2012). Studiens informanter stilte imidlertid oppklarende spørsmål til temaene underveis, slik at det fremkom adekvate besvarelser i intervjuet, noe som styrket reliabiliteten.

4.6.3 Forskerrollen

I kvalitativ forskning er forskeren selv verktøyet (Kvale og Brinkmann (2012, s. 92). Det er derfor viktig å være bevisst sin rolle som forsker og hvilke konsekvenser egen fremgangsmåte kan ha for informantene (Kvale & Brinkmann, 2012). Vi gjorde f.eks. noen etiske vurderinger i forhold til spørsmålene vi stilte informantene underveis i intervjuet. Vi fikk anledning til å stille utdypende spørsmål, men var hele tiden oppmerksomme på ikke å misbruke den fortroligheten og åpenhet som vi opplevde oppsto i fokusgruppen (Kvale & Brinkmann, 2012).

Asymmetriske maktforhold

Det er alltid en risiko for at informanter i en forskningssituasjon kan føle avmakt eller underlegenhet. Asymmetriske maktforhold kan også oppstå om forskeren representerer et system informantene har måttet kjempe mot tidligere (Kvale & Brinkmann, 2012), slik vi kunne representert utdanningssystemet overfor våre informanter. Lavere sosial status, lite utdanning eller opplevd svakere sosial kapital enn intervjuer kan være noe av forklaringen (Kvale & Brinkmann, 2012). Dette var vi bevisst på underveis, ved tydelig å vise aksept og interesse for informantene. Begge mentorene var opptatte av å være oppmerksomme og lyttende, og bevisst kroppsspråk og nonverbale kommunikasjon. Dette gikk imidlertid ikke utover den profesjonalitet vi utøvde i vår forskerrolle (Kvale & Brinkmann, 2012)

Et eventuelt ubalansert maktforhold i intervjuet ville trolig kunne kompenseres med at informantene var seks unge i samme situasjon. Vi var i tillegg bevisste på ikke å fremstille fullførelse av VGO som det universelle mål, da dette ville kunne føles autoritært. Samtlige informanter gav imidlertid uttrykk for at dette var deres eget mål.

4.6.4 Forforståelse og aktiv refleksjon

I fenomenologisk hermeneutisk (fortolkende) analyse er refleksjon viktig for å styrke studiens validitet (Clancy, 2013; Malterud, 2002). Ved kritisk å tolke og reflektere over eget arbeid har jeg styrket egen evne til å fremstille informantenes erfaringer på en lojal måte. Slik har jeg kunnet unngå antakelser eller undergraving av informantenes utsagn (Clancy, 2013; Malterud, 2002). Ved f.eks. å overfokusere på de strukturelle hinder, eller ved en forforståelse av de

unge som offer, kunne jeg risikert å undergrave informantenes synspunkter om egne ressurser og ansvarfølelse. Malterud (2002) påpeker viktigheten av å ha gjennomsiktighet og refleksivitet i forhold som påvirker forskningsprosessen; hvilke sider av virkeligheten som fortolkes, og gjennom hvilke faglige, personlige og teoretiske perspektiv som det fortolkes (Malterud, 2002). Mot denne bakgrunn har jeg vært opptatt av å bevisstgjøre egen personlig og faglig forforståelse, ikke minst fordi jeg gjennom erfaring med ungdomsarbeid, har oppfattet noen fellestrekk ved unge «utenfor»: utprøvende livsstil, tidlig utprøving av rus og alkohol, manglende foreldrerelasjoner, psykiske vansker – i form av traumer, uro, rastløshet, søvnløshet mm.

Fra arbeid som miljøterapeut med unge flyktninger består min forforståelse til dels av et traumebevisst omsorgsperspektiv, i tråd med traumeforståelse av Rvts Sør (2015). Dette kan skape et offer-fokus hvor jeg ser unge «utenfor» som en felles marginalisert gruppe, påført vonde erfaringer, hvor utfordringene nå ligger hos individet alene. I denne studien har imidlertid åpenhet for informantenes forståelse av eget liv og egen situasjon vært i fokus. Som sykepleier er jeg også opplært i å tenke helhetlig. «Mennesket er ikke bare sin syke kroppsdel eller sin psykiske lidelse». Jeg ser på mennesket med ulike behov: fysiske, psykiske, sosiale, åndelige behov. Denne faglige bakgrunnen kan likevel ha bidratt til et overdrevent fokus på behov og sykелighet hos individet.

I min videreutdanning «psykososialt arbeid med barn og unge» lærte vi om nettverkets- og omgivelsenes betydning for individet (Bronfenbrenner, 1979; Seikkula & Stenersen, 2012). Dette har antageligvis bidratt til at jeg også har ønsket å se på forhold rundt de unge, og kan ha blitt en motvekt mot tanken om at utfordringene ligger hos individet alene. I tillegg har videreutdanningen gitt meg interesse for Antonovskys (2014) salutogene perspektiv, noe som har endret mitt fokus fra individets behov til dets ressurser. For å beholde en fenomenologisk og åpen tilnærming til de unges livsforståelse, krevdes det at jeg som forsker satt denne forforståelsen i parentes, samtidig som jeg har vært bevisst på dens indirekte påvirkning.

4.7 Ethiske overveielser

Ifølge Helsinkideklarasjonen (2013) bør ulemper veies opp mot fordeler i forkant av en studie som omhandler mennesker. Hensyn til deltakerne kommer først. Følgende redegjøres det for etiske hensyn i studien.

Mulige fordeler og ulemper ved studien

Fordeler med studien er dens potensielle bidrag til økt kunnskap om målgruppens egen forståelse av og erfaring med fenomenet frafall. Samtidig bidrar den forhåpentligvis til økt fokus på temaet i samfunnet, noe som kan gi bedre grunnlag for tiltak. Å dele personlige erfaringer, som i denne studien, kan være vanskelig. Noen valgte ikke å dele særlig mye, noe som ble respektert av intervjuerne. Å snakke med andre i tilsvarende situasjon kunne føles vanskelig, samtidig som det kan ha vært en god opplevelse å være flere om samme utfordringene. Informantene hadde opplevd utfordringer av ulik art og kunne samlet sett være en sårbar gruppe. Vi forsøkte å ta hensyn til dette, ved ikke å undergrave deres opplevelse av egne utfordringer, men vise empati i vår respons. Samtidig var vi oppmerksom på ikke samtidig å redusere egen profesjonalitet. Å fortelle sine historier til noen som er genuint interessert kan også være positivt for selvfølelse og selvvinnsikt (Kvale & Brinkmann, 2012), Dette gav flere av studiens informanter uttrykk for.

Frivillighet og informasjon

Informantene ble i forkant av intervjuet informert om studien, både muntlig og skriftlig. Det ble gjort klart at deltakelse var frivillig. De kunne når som helst trekke seg, inntil data var publisert. Det ble informert om konfidensiell databehandling og personvern. Vi samlet inn underskrevne samtykkeerklæringer i forkant av intervjuet (vedlegg 4).

Personvern og anonymitet

Alt datamateriale ble behandlet fortrolig av et begrenset antall forskere. Det vil si at det oppbevares systematisk i en passord-beskyttet pc eller i et låst skap. Filer og digitalt opptak med personopplysninger, har vært kryptert og kun brukt ved transkripsjon, deretter slettet. Videre var alle data var anonymisert. Offentlige resultater ble avpersonalisert. Slik ble fortrolighet om informantenes personopplysninger sikret, i tråd med gjeldende lover og retningslinjer (Personopplysningsloven, 2000; World Medical Association, 2013). Vi avtalte en intern taushetsplikt i fokusgruppen og informerte og besvarte spørsmål rundt anonymisering, ved intervjuet.

Noen å snakke med i etterkant

Med tanke på at noen kunne oppleve enkelte spørsmål utfordrende, var lederne i det frafallsforebyggende tiltaket tilgjengelig for samtale og spørsmål både før og etter intervjuet. I tillegg presiserte vi en at det var en lav terskel for å kontakte oss med spørsmål eller innsigelser både før og etter intervjuet.

Søknader

Etter lovverk om forskning på mennesker (Forskningsetikkloven, 2006; Helseforskningsloven, 2009) ble studien søkt inn hos Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK), i forkant av datainnsamlingen. Den ble imidlertid vurdert å være utenfor helseforskningslovens virkeområde og kunne dermed gjennomføres uten godkjenning av REK (Vedlegg 3). Studiens etiske hensyn ble dermed universitetets overordnede ansvar. Ikke desto mindre er det etterstrebet en høy etisk standard i denne studien.

4.8 Metodediskusjon

I det følgende diskuteres svakheter og styrker ved den aktuelle studiens metodologiske trinn (se også artikkelens metodediskusjon).

Resultatene i denne studien gir ikke uttømmende svar på forskningsspørsmål eller tema, men presenterer noen forhold som var av betydning for utvalget. Dette er imidlertid i tråd med studiens åpne forskningsspørsmål, fenomen-nærhet og utvalgets størrelse.

Når det gjaldt forskers egen påvirkning i intervjuet var vi oppmerksomme på at spørsmålene vi stilte underveis var forutsetninger for svarene. Vi merket oss likevel hvordan engasjement og utsagn i gruppene formet hvilke spørsmål som var treffende. Samtalen fløt også på en slik måte at der de unge ikke utfylte hverandre, falt det ofte naturlig med oppfølgings spørsmål i den retning de selv hadde ledet an, noe som styrker studiens mulighet for ny forståelse av fenomenet, fremfor å underbygge egne antakelser.

Vi var også oppmerksomme på at vår forforståelse kunne skape fortolkninger allerede under intervjuet, både ved egne spørsmål og forståelsen av informantenes svar. Det ble f.eks. spurt om hvordan informantene hadde det når livet gikk i mot: «*Ble de deppa*»? Spørsmålet bar trolig preg av en psykisk helseforståelse fra tidligere utdanning og arbeid. Vi gjentok og speilet derfor utsagnene underveis, for å gi mulighet for korrigerings.

Egen nettverksforståelse (Seikkula & Stenersen, 2012), fra tidligere utdanning, påvirket trolig at spørsmålet under ble speilet slik:

-Informant: Når jeg er på skolen så er jeg hos far min da. Han er jo teoretisk anlagt selv, så han hjelper meg jo litt.

*-Intervjuer: Så **han er en ressurs** for deg, rett og slett?*

Informantene kjente hverandre bare gjennom dette tiltaket, noe som kunne bidratt til tilbakeholdelse av informasjon. De uttrykte likevel en viss gjensidig tillit, ved henvisninger til egen intern taushetsplikt og fortrolighet seg imellom.

Vi tillot oss å bruke vår egen intervjustil og kreativitet i intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2012), som trolig bar preg av en empatisk tone og et personlig ønske om å løfte informantenes selvtillit. Informantene virket da også trygge i situasjonen og fortalte frimodig om egne personlige styrker, og om personlige erfaringer knyttet til frafall. Vi opplevde også at det oppsto et dynamisk samspill og åpenhet i gruppen når vi som moderatorer kun holdt trådene. Humor ble brukt som et verktøy for å løse opp stemningen i begynnelsen, og variasjonen innad i gruppen hadde en positiv effekt på samtaledynamikken.

Variasjonen i informantenes ulike erfaringer har bidratt til å styrke studiens validitet og metning (jf. kap.4.3.1). Fyldige varierte beskrivelser tilførte nyansert kunnskap om flere aspekter ved temaet frafall fra VGO (Malterud, 2003, 2012; Polit & Beck, 2014). Uten dette ville vi risikert et ensporet materiale, uten mulighet for og utforske nye oppfatninger eller utfordre antatte konklusjoner (Malterud, 2003).

Det var muligens et snev av overdreven positivisme i en av gruppene (mulig bias, jf. kap 4.4.4), samtidig virket dette genuint. Å delta selv i intervjuet gav tillit til informantene, fordi vi fikk en levende fremstilling av deres utsagn og uttrykk. Både verbalt og nonverbalt. (Dette kompenserte også for mangelen på visuell fremstilling av intervjuet, som ville vært tilgjengelig ved videoopptak).

Informantene seg imellom uttrykte for øvrig både enighet og uenighet under intervjuet. Når det gjaldt skolesystemets begrensninger var det f.eks. stor enighet og de supplerte hverandre. Det var imidlertid delte meninger rundt familiens betydning og nettverkets innflytelse (jf. artikkelens funn). Informantenes uttalelser og deres erfaringer var samstemt og styrket deres troverdighet.

Tilslutt ble det etterstrebet en nøytral resultatfremstilling, uten favorisering av informanters synspunkter. Dette var tidvis utfordrende fordi vi var blitt berørt av deres historier og den kontakt som oppsto i intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2012).

5.0 Diskusjon

Det fremgikk av fokusgruppediskusjonene at utfordringene lå vel så mye i opplæringssystem og strukturelle forhold, som i individuelle og miljømessige forhold. I dette lå flere paradokser, f.eks. venners rolle på godt og vondt (jf. artikkelens funn). Jeg velger å løfte frem og utdype tre paradokser fra forhold ved skole- og støtteapparatet: a) Skole og støtteapparat versus individuell psykisk helse b) Skole og støtteapparat versus foreldreroller og c) Skole og støtteapparat versus valgmuligheter. Til slutt løftes frafallskompleksitet og krysspress frem som et eget punkt.

5.1 Strukturparadoksene

5.1.1 Skole og støtteapparat versus individuell psykisk helse

Informantene beskrev at «å holde maska når man sliter innvendig», var slitsomt. Dette er i tråd med forskning om forventningspress (Main & Whatman, 2016; Nova, 2016; Politiken.Dk, 2013) og foregår i en kontekst hvor gjeldende samfunnsnormer innebærer individuell prestasjon og fremgang. Dette aspektet løftes frem i flere studier (Main & Whatman, 2016; Nova, 2016; Politiken.Dk, 2013). Makrosystemets innsats for å hjelpe unge tilbake i utdanning viser seg i form av ulike frafallsforebyggende tiltak (Kunnskapsdepartementet, 2016; Kunnskapsdepartementet et al., 2013), slik de aktuelle informantene deltok i. På bakgrunn av forskning som viser konsekvensene ved frafall (De

Ridder et al., 2013; Knudsen et al., 2010; Markussen, 2010; Nova, 2016; Reegård & Rogstad, 2016) kan strukturelle føringer gi inntrykk av at fullføring av VGO er mer en plikt enn et valgfritt tilbud og kan føre til en opplevelse av samfunnspress (jf. figur 3). Det synes som et paradoks at unge med en belastet bakgrunn og psykososiale utfordringer, møter et opplæringssystem som oppleves vanskelig og lite tilrettelagt, slik informantene i denne studien beskrev. En kan dermed tenke at opplæringssystemet presser unge ut på grunn av manglende inkludering (jf. figur 3). Knudsen et al. (2010) peker på at flere samtidige belastninger, kombinert med en sårbar personlighet og manglende sosial støtte, øker sjansen for utvikling av psykiske vansker. Belastninger underveis i opplæringsløpet kan også, ifølge Dupéré et al. (2015) ha større innflytelse på frafall enn belastninger fra tidligere i livet. Paradokset ligger etter min mening i at makrosystemets intensjoner om redusert frafall, og indirekte reduserte psykiske helseproblemer, kan ha motsatt virkning. Det kan faktisk medvirke til å øke belastningen for de som likevel ikke fullfører, ved å gjøre skolesystemet til en arena for å mislykkes. Dette forholdet påpeker også Bragdø og Spjelkavik (2013). Samtidig øker trolig risikoen for å skape et skille mellom «vinnere og tapere» i samfunnet, slik også annen forskning antyder (Frøyland & Sletten, 2012; Markussen & Sandberg, 2005; Ottosen et al., 2016).

Majoriteten av informantene hadde positive erfaringer fra frafallsforebyggende tiltak. Her fikk de den tilrettelegging, veiledning og oppfølging de savnet i ordinær opplæring, samt mulighet for praksisutprøving og mestringsopplevelser. Tilsvarende forhold er funnet i andre studier av frafallsforebyggende tiltak (jf. kap.3.3). Likevel er ikke samlede nasjonale resultater særlig forbedret når det gjelder fullføring av ordinær opplæring innen estimert tid (Statistisk Sentralbyrå, 2016). Kan det være at slike tiltak kun dekker visse behov hos ungdommene, men ikke fungerer forberedende nok for kravene i ordinær opplæring? Kan det også tenkes at tiltakenes hensikt og mål er nettopp at de unge skal tilbake i skole eller arbeid, og at dette blir et underliggende press for de unge (jf. figur 3)?

I tiltakene møter de unge forståelse og oppfølging av voksne ledere. Man kan spørre seg om de positive forholdene ved tiltaket kan forklares ved at unge får dekket et behov for nære voksenpersoner. Flere studier løfter også frem betydningen av trygge og tilgjengelige voksne i forebyggingen av frafall (Anvik & Gustavsen, 2012, s. 12; Thrana, Anvik, Bliksvær & Handegård, 2009, s. 127).

Trygge arenaer er også viktige forutsetninger for å kunne oppleve stabilitet og personlig utvikling, ifølge Bronfenbrenner (1979). Hvis trygge voksne er en suksessfaktor ved de unges personlige og akademiske utvikling i frafallsforebyggende tiltak, ville trolig en styrking av lærerrollen, helsesøstertjenesten eller sosiallærertjenesten kunne ha tilsvarende effekt på unge, for å forebygge at de falt ut av VGO. Vi vet jo allerede at lærers rolle kan være avgjørende for elever og deres skoletrivsel, personlige, og faglige utvikling (Alivernini & Lucidi, 2011; Fall & Roberts, 2012).

Strukturelle forhold var en viktig del av diskusjonen i fokusgruppene. I nyere forskning hvor unge selv oppgir årsaker til frafall, er imidlertid forhold som psykiske vansker, skoletrøtthet, opplevelse av mistriivsel, faglige vansker og feilvalg blitt sterkt fremtredende (Markussen & Seland, 2012; Thrana, Anvik, et al., 2009, s. 91-113). Kan det stilles spørsmål om nyere forskning rundt individuelle, og miljømessige utfordringer henger sammen med de negative strukturelle forhold, som er omtalt i den aktuelle studien? En kan tenke at f.eks. mistriivsel og feilvalg kan ha sammenheng med hva informantene i den aktuelle studien omtaler som «mangel på yrkesveiledning og informasjon».

5.1.2 Skole og støtteapparat versus foreldreroller

Flere informanter hadde opplevd press fra foreldre knyttet til yrkesvalg (jf. figur 3). Andre informanter savnet derimot foreldrenes engasjement, noe som også fikk konsekvenser for yrkesvalg (jf. figur 3). Når det gjaldt voksenkontakt i denne studien, ble veiledning fra læreren etterlyst, samt kontakt mellom foreldre og veileder i skolen. I samsvar med Bronfenbrenners teori ville en slik kobling kunne styrke elevens samhandling med skolen (Bronfenbrenner, 1979).

I det frafallsforebyggende tiltaket opplevde flere å bli møtt av voksne ledere som hørte på deres ønsker og hjalp med praktisk tilrettelegging. Det er et tankekors at informantene ikke fikk tilstrekkelig gehør hos egne foreldre, men at støtteapparatet måtte bidra både med økonomisk støtte og veiledning. En kan spørre seg om opplæringssystemet kan oppleves så u håndterlig at vanlige foreldre mister muligheten til å bistå egne barn? Er det for ofte slik at ressurs svake hjem umyndiggjøres og «svakeliggjøres» ved et stort og u håndterlig støtteapparat, som gir inntrykk av å kunne hjelpe barna bedre enn dem selv? Kan det også tenkes at ressurssterke foreldre opplever et ansvar for at barna følger samfunnets krav til

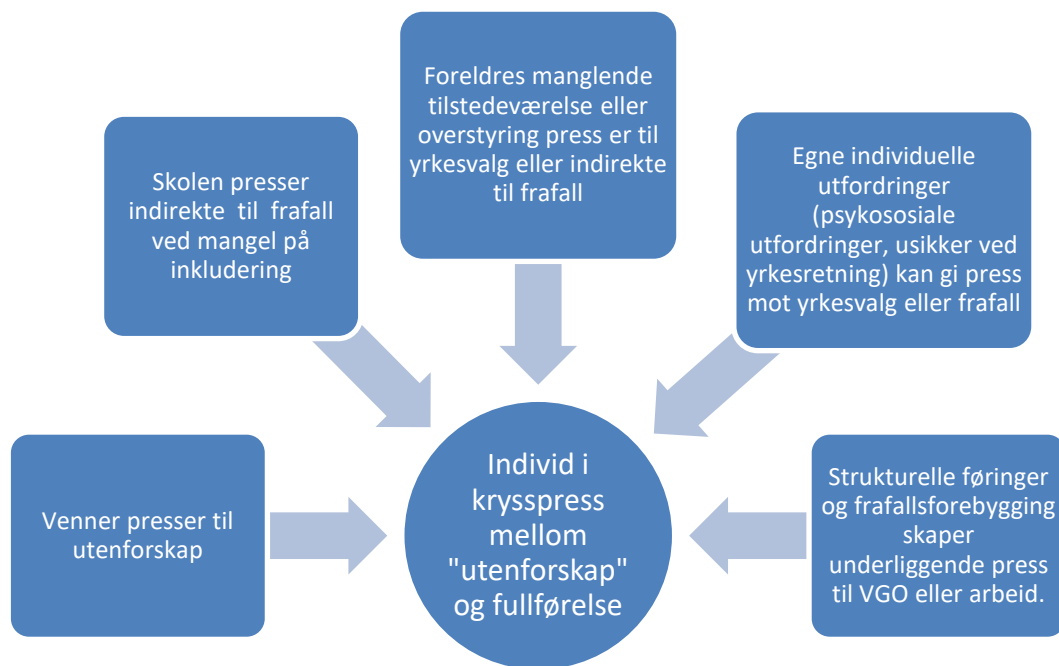
utdanning, samtidig med et underliggende krav til sosial prestisje, slik at de presser barna til utdanning? (Jf. figur 3).

5.1.3 Skole og støtteapparat versus valgmuligheter

En del av informantene hadde først etter flere år funnet en passende skoleretning. Det er et tankekors at samfunnets økende individfokus fremmer normen om et inkluderende likhetssamfunn, mens den enkelte ungdom selv må ta ansvar for sine skolevalg i ung alder og med minimal erfaring (eller forståelse) for hva de selv ønsker eller håndterer. Studiens informanter fortalte om individuelle utfordringer som usikkerhet, eller lav motivasjon i forhold til skolevalg fordi de ikke visste hva de ville eller hadde mulighet til. Slike forhold vil trolig oppleves som et overhengende press i forhold til skolevalg (jf. figur 3). I opplæringsystemet kan manglende lærlingplass eller faglige vansker skape utfordringer, slik vi fant i denne studien. Er det tenkelig at utdanningsvalgene som møter de unge gir urealistiske håp, som flere ikke har forutsetninger for å gjennomføre? Nyere forskning kan tyde på det (Markussen & Seland, 2012). Slike brutte forhåpninger kan trolig bidra til økt følelse av mislykkethet, og ha negativ innvirkning på motivasjon for fullføring.

5.2 Frafallkompleksitet og krysspress

Som belyst i de foregående kapitler kan frafall forstås som et komplekst fenomen. Det inkluderer bl.a. press eller påvirkning knyttet til VGO, fra familie, strukturelle normer og føringer og venner (jf. artikkelens diskusjon). Altså omliggende mikro- og makrostrukturer. De unge står med andre ord i et krysspress, som illustrert i modellen under (figur 3). Et slikt krysspress vil trolig kunne bidra til stresssymptomer og økt risiko for psykiske helseplager blant unge. Nyere forskning viser at unge generelt strever med stresssymptomer som hodepine og muskelpager, knyttet til økt fremtidsfokus og prestasjonspress (Nova, 2016). En amerikansk litteraturstudie viser også at forventningspress fra hjem og skole, faglige vanskeligheter, samt personlige endringer i ungdomstiden kan øke faren for frafall (Main & Whatman, 2016).

Figur 3: Illustrasjon av krysspress rundt unge og VGO, fra ulike mikro- og makrosystem.

På den annen side uttrykte flere av informantene både pågangsmot og selvsikkerhet, tross ulike utfordringer. Ved å anerkjenne de unges personlige styrker utfordret jeg min egen forforståelse om at dette kun var en marginalisert gruppe, tynget av egne utfordringer og/ eller som ofre for et krevende samfunn og krysspress (jf. figur 3 og kap.4.6.4). En amerikansk studie underbygger at risikoutsatte unge kan klare seg bra på skole, hvis forholdene rundt dem forbedres (Dupéré et al., 2015).

Noen informanter understreket faktisk at de selv hadde ansvar for utfallet av egen fremtid og at de opplevde seg i stand til og nå et mål om utdanning og yrke. Alivernini og Lucidi (2011) peker på at skolemotivasjon i stor grad er knyttet til hvordan unge opplever seg selv. Unges selvforståelse kan ifølge Alivernini og Lucidi (2011) innebærer å se seg selv som offer for utenforstående forhold hvor utfallet av videregående opplæring er utenfor egen kontroll. Selvforståelsen kan også innebære opplevelse av selvbestemmelse og kontroll over egen situasjon, slik noen informanter beskrev. Deres selvforståelse kan dermed sies å være et viktig forhold ved individ-aspektet. En vil derfor kunne tenke at en styrking av individets selvforståelse, ville kunne bidra til økt grad av gjennomføring blant unge. Ved f.eks. å

fokusere på empowerment og brukermedvirkning i opplæringssystemet eller i helsesøstertjenesten i skolen (Sørli, Ogden & Olseth, 2015).

6.0 Konklusjon og implikasjoner

Studiens resultater viser flere aspekter av fenomenet frafall. Individuelle forhold, som psykiske helseplager er et viktig område. Miljømessige og strukturelle forhold løftes imidlertid i stor grad frem i fokusgruppediskusjonene (jf. artikkelens konklusjon). Her antydes flere paradokser og motsetninger. Et av disse er hvordan strukturelle føringer i samfunnet synes å bidra til frafall, ved mangelfull tilrettelegging i ordinær VGO. Motsatsen finnes i de frafallsforebyggende tiltakene, ved inkludering, tilrettelegging og god veiledning.

En måte å forebygge frafall, kan antakeligvis være å splitte noen av disse paradoksene. Dette kan f.eks. gjøres gjennom å skape en trygg arena i skolen, hvor det er rom for samarbeid med foreldrene. Altså en sterkere kobling i mesosystemet hjem og opplæringsinstitusjon. Styrken og kompetansen i samarbeidet ville trolig kunne økes ved tverrfaglig samarbeid, som inkluderer helsesøster og sosiallærer.

Strukturell tilrettelegging vil formodentlig kunne bidra til bedre oppfølging, informasjon og veiledning, ved f.eks. å ha en koordinerende veilederfunksjon som i samarbeid med lærer, sosiallærertjenesten og helsesøstertjenesten ivaretar unge som står i fare for å falle utenfor.

I tillegg ville et utstrakt samarbeid mellom opplæringsinstitusjon og utplasseringsbedrifter kunne tenkes å åpne for flere utplasseringsplasser, og muligens for økt mestringsfølelse ved tett oppfølging i praksis.

Litteratur

- Alivernini, F. & Lucidi, F. (2011). Relationship Between Social Context, Self-Efficacy, Motivation, Academic Achievement, and Intention to Drop Out of High School: A Longitudinal Study. *The Journal of Educational Research*, 104(4), 241-252. doi: 10.1080/00220671003728062
- Amundsen, B. (2016). Ungdom med atferdsproblemer dropper ut av videregående Hentet fra <http://forskning.no/barn-og-ungdom-pedagogiske-fag-skole-og-utdanning/2016/08/ungdom-med-adferdsproblemer-dropper-ut-av>
- Antonovsky, A. (2014). *Helsens mysterium Den salutogene modell*. Oslo: Gyldendal.
- Anvik, C. H. & Gustavsen, A. (2012). Ikke slipp meg! Unge, psykiske helseproblem, utdanning og arbeid Vol. nr. 13/2012. *NF-rapport* Lastet ned fra http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/132436/Dokumenter/Rapporter/2012/Rapport_13_2012.pdf
- Barne- Likestillings- Og Inkluderingsdepartementet. (2010). Veier tilbake til skole og jobb - Eksempler fra arbeid med ungdom i 8 kommuner og bydeler. *Eksempelsamling* Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/1fccc568846d4645a56b0de544acb0ff/eksempelsamling-veier-tilbake-til-skole-og-jobb.pdf>
- Bragdø, A. & Spjelkavik, Ø. (2013). Individuell oppfølging av unge i ferd med å havne utenfor skole og arbeid Vol. 9/2013. *Arbeidsforskningsinstituttet* Lastet ned fra <http://docplayer.me/412320-Individuell-oppfolging-av-unge-i-ferd-med-a-havne-utenfor-skole-og-arbeid.html>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*: Harvard University Press.
- Bruin, M. & Ohna, S. E. (2013). Alternative courses in upper secondary vocational education and training: students' narratives on hopes and failures. *International Journal of Inclusive Education*, 17(10), 1089-1105. doi: 10.1080/13603116.2012.735259
- Clancy, M. (2013). Is reflexivity the key to minimising problems of interpretation in phenomenological research? *Nurse researcher*, 20(6), 12. Lastet ned fra <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=ffcac721-fa1a-4461-a63e-5c3a07f4e17c%40sessionmgr4008&vid=1&hid=4002>
- De Ridder, K. A., Pape, K., Johnsen, R., Holmen, T. L., Westin, S. & Bjorngaard, J. H. (2013). Adolescent health and high school dropout: a prospective cohort study of 9000 Norwegian adolescents (the Young-HUNT). *PLoS One*, 8(9), e74954. doi: 10.1371/journal.pone.0074954
- Dupéré, V., Leventhal, T., Dion, E., Crosnoe, R., Archambault, I. & Janosz, M. (2015). Stressors and Turning Points in High School and Dropout. 85(4), 591-629. doi: 10.3102/0034654314559845

- Fall, A.-M. & Roberts, G. (2012). High School Dropouts: Interactions between Social Context, Self-Perceptions, School Engagement, and Student Dropout. *Journal of Adolescence*, 35(4), 787-798. doi: 10.1016/j.adolescence.2011.11.004
- Fan, W. & Wolters, C. A. (2014). School Motivation and High School Dropout: The Mediating Role of Educational Expectation. *British Journal of Educational Psychology*, 84(1), 22-39. doi: 10.1111/bjep.12002
- Fangen, K. (2015, 17.06). Kvalitativ metode Hentet fra <https://www.etikkom.no/fbib/introduksjon/metoder-og-tilnarminger/kvalitativ-metode/>
- Forskningsetikkloven. (2006). *Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2006-06-30-56>.
- Frøyland, L. R. & Sletten, M. A. (2012). Mindre problematferd for de fleste, større problemer for de få? ; en studie av tidstrender i problematferd: 1992, 2002 og 2010. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 12(2), 43-66. Lastet ned fra <https://journals.hioa.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/1021/889>
- Gørlich, A. & Katznelson, N. (2015). Educational trust: relational and structural perspectives on young people on the margins of the education system. 57(2). Lastet ned fra <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00131881.2015.1030857>
- Halvorsen, B., Vidje, G., Simic, N., Ploug, N., Lagercrantz, H., Gudnason, M. & Winther Wehner, L. (2010). Fokus på ungdom utenfor G. Vidje (red.), Lastet ned fra <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:707571/FULLTEXT01.pdf>
- Helsedirektoratet. (2015). Trivsel i skolen Vol. 06/2015. Lastet ned fra <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/970/Trivsel%20i%20skolen%20IS-2345.pdf>
- Helseforskningsloven. (2009). *Lov om medisinsk og helsefaglig forskning*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-20-44>.
- Huitfeldt, I., Kirkebøen, L. & Rønning, M. (2016). Effektevaluering av intensivopplæringen i overgangsprosjektet, Ny Giv: Andre delrapport Vol. 2016/08. SSB Lastet ned fra <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/attachment/258452?ts=1532cdbfd00>
- Høst, H. (2016). Praksisbrev i arbeidslivet -et vellykket tiltak mot frafall. I J. Rogstad (red.), *De frafalne -Om frafall i videregående opplæring* (s. 173-198). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Knudsen, A. K., Schjelderup-Mathiesen, K. & Mykletun, A. (2010). Hvem får psykiske lidelser, og kan de forebygges? *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 47(6), 536-538. Lastet ned fra http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=115783&a=3
- Kunnskapsdepartementet. (2016). Program for bedre gjennomføring i videregående opplæring Anne Kristin Hjukse.

- Kunnskapsdepartementet, Arbeidsdepartementet, Barne-Likestillings- & Inkluderingsdepartementet. (2013). Ny GIV Oppfølgingsprosjektet - samarbeid om oppfølging av ungdom *Eksempelsamling* Lastet ned fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/kampanjer/nygiv/presentasjoner/samarbeid_om_oppfolging_av_ungdom.pdf
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2012). *Det kvalitative forskningsintervju* (2 utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvvello, Ø. (2012). Transaksjonsmodellen. I Ø. Kvvello (red.), *Oppvekstmiljø og sosialisering* (s. 62-84). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lillejord, S., Halvorsrud, K., Ruud, E., Morgan, K., Freyr, T., Fischer-Griffiths, P., . . . Sandsør, A. M. J. (2015). Frafall i videregående opplæring: En systematisk kunnskapsoversikt. Lastet ned fra https://www.regjeringen.no/contentassets/1e632f4a6e434af2b67950dc45aa2ffe/frafall_rapport_ksu_e.pdf
- Main, K. & Whatman, S. (2016). Building social and emotional efficacy to (re)engage young adolescents: capitalising on the ‘window of opportunity’. *International Journal of Inclusive Education*, 1-16. doi: 10.1787/9789264130852-3
- Malterud, K. (2002). Kvalitative metoder i medisinsk forskning - forutsetninger, muligheter og begrensninger. *Tidsskrift for Den norske legeforening*.
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Markussen, E. (2010). *Frafall i utdanning for 16–20 åringer i Norden* (vol. 2010:517). København: Nordisk ministerråd.
- Markussen, E. & Sandberg, N. (2005). Hvorfor velger ungdom bort videregående? *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 5(2), 91-96. Lastet ned fra <https://journals.hioa.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/1124/991>
- Markussen, E. & Seland, I. (2012). Å redusere bortvalg - bare skolenes ansvar? En undersøkelse av bortvalg ved de videregående skolene i Akershus fylkeskommune skoleåret 2010-2011 Vol. 06/2012. *NIFU* Lastet ned fra <http://www.nifu.no/files/2012/11/NIFUrapport2012-6.pdf>
- Myklebø, S. (2012). Unge arbeidssøkere – hvem er de, og hva slags oppfølging trenger de fra NAV? *Arbeid og velferd*, 1/2012. Lastet ned fra <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/Arbeid+og+velferd/Arbeid+og+velferd/unge-arbeidss%C3%B8kere-hvem-de-er-og-oppf%C3%B8lging-fra-nav>

- Nova. (2015). Ungdata. Nasjonale resultater 2014, A. Bakken (red.), *NOVA-rapport 7/2015* Lastet ned fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2015/Ungdata.-Nasjonale-resultater-2014>
- Nova. (2016). Psykiske helseplager blant ungdom –tidstrender og samfunnsmessige forklaringer M. A. Sletten & A. Bakken (red.), *Nova-notat 4/2016* Lastet ned fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Notat/2016/Psykiske-helseplager-blant-ungdom-tidstrender-og-samfunnsmessige-forklaringer>
- Ottosen, K. O., Goll, C. B. & Sørli, T. (2016). The Multifaceted Challenges in Teacher-Student Relationships: A Qualitative Study of Teachers' and Principals' Experiences and Views Regarding the Dropout Rate in Norwegian Upper-Secondary Education. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 1-15. doi: 10.1080/00313831.2016.1147069
- Personopplysningsloven. (2000). *Lov om behandling av personopplysninger*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2000-04-14-31>.
- Polit, D. F. & Beck, C. T. (2014). *Essentials of nursing research : appraising evidence for nursing practice* (8th ed., International ed. utg.). Philadelphia: Wolters Kluwer/Lippincott Williams & Wilkins.
- Politiken.Dk. (2013, 21.09.13). Ungdomsforsker: Mange unge kæmper med motivationen. Lastet ned fra <http://politiken.dk/debat/debatindlaeg/ECE2083233/ungdomsforsker-mange-unge-kaemper-med-motivationen/>
- Preisler, M. (2015). Brobygning til Uddannelse rulles ud i hele Danmark. *I fokus 2015*. Hentet fra <http://arbeidslivinorden.org/i-fokus/i-fokus-2015/bekaempelse-af-ungdomsledighet/article.2015-04-12.7684312376>
- Reegård, K. & Rogstad, J. (2016). *De frafalne -om frafall i videregående skole*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Rvts Sør. (2015). Traumeforståelse Hentet fra <http://traumebevisst.no/edukasjon/traumeforstaelse.php>
- Sagatun, Å., Heyerdahl, S., Wentzel-Larsen, T. & Lien, L. (2014). Mental health problems in the 10 th grade and non-completion of upper secondary school: the mediating role of grades in a population-based longitudinal study. *BMC Public Health*, 14, 16-16. doi: 10.1186/1471-2458-14-16
- Seikkula, J. & Stenersen, E. H. (2012). *Åpne samtaler* (2. utg. utg.). Oslo: Universitetsforl.
- Severinsen, J. (2016, 2016). De nasjonale forskningsetiske komiteene Hentet fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Medisin-og-helse/Kvalitativ-forskning/>

- Skogseid, E. T., Skogseid, E. M. & Kovac, V. B. (2013). Jeg vil, jeg vil, men hva skal til? Kvalitativ studie av frafall på yrkesfag. *Tidsskriftet FoU i praksis*, 7(3), 105-124. Lastet ned fra <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a09b9c77-9993-453e-b508-07547f1d89a9%40sessionmgr4009&vid=1&hid=4114>
- Sletten, M. A., Andersen, P. L. & Bakken, A. (2015). Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV : sluttrapport fra en kartleggingsstudie Vol. 1/2015. H. i. O. o. Akershus, v. o. a. Norsk institutt for forskning om oppvekst & Kunnskapsdepartementet (red.), Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/e0764dd8bbef4668a278beff13e45ed9/ovrapport2015.pdf>
- Statistisk Sentralbyrå. (2016). Gjennomstrømning i videregående opplæring, 2010-2015 Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen/aar/2016-06-02#content>
- Sørli, M.-A., Ogden, T. & Olseth, R. A. (2015). Preventing Problem Behavior in School through School-Wide Staff Empowerment: Intervention Outcomes *World Journal of Educational Research*, 2(2), 117-139. Lastet ned fra <http://www.scholink.org/ojs/index.php/wjer/article/view/456/431>
- Tanner-Smith, E. & Wilson, S. (2013). A Meta-analysis of the Effects of Dropout Prevention Programs on School Absenteeism. *Prevention Science*, 14(5), 468-478. doi: 10.1007/s11121-012-0330-1
- Thrana, H. M., Anvik, C. H., Bliksvær, T. & Handegård, T. L. (2009). Hverdagsliv og drømmer : for unge som står utenfor arbeid og skole Vol. nr. 6/2009. *NF-rapport* Lastet ned fra http://evaluering.nb.no/eval-utlevering/innhold/URN:NBN:no-nb_overfordokument_3611_Eval_0/pdf
- Thrana, H. M., Handegård, T. L., Anvik, C. H., Bliksvær, T., Nordlandsforskning & Barne- Og, L. (2009). Hverdagsliv og drømmer : for unge som står utenfor arbeid og skole Vol. 6/2009.
- World Medical Association. (2013). Helsinkideklarasjonen Hentet fra <http://legeforeningen.no/PageFiles/175539/Helsinkideklarasjonen%20fra%20Verdens%20legeforening%20-%20norsk.pdf>

Del 2 Artikkel

Unge egne erfaringer med frafall fra videregående opplæring -En kvalitativ intervjustudie med ungdom i frafallsforebyggende tiltak

Ellen Marie Henningsen. F: 1987

Sykepleier med videreutdanning i psykososialt arbeid med barn og unge.

Miljøterapeut for Grimstad kommune barnevern,

Avdeling for enslige mindreårige flyktninger.

Adresse: Sømsveien 16, 4870 Fevik

E-postadresse: ellenhenningsen87@gmail.com

Sjanger: Vitenskapelig artikkel

Antall tegn brukt i manus: 23911

Antall tabeller: 1

Antall figurer: 1

Referansenummer fra behandlingen i REK: Ref. nr: 2015/1966

Sendes til Tidsskrift for psykisk helsearbeid <https://www.idunn.no/tph>

Sammendrag

Unges egne erfaringer med frafall fra videregående opplæring -En kvalitativ intervjustudie med ungdom i frafallsforebyggende tiltak

Studien setter fokus på unge (15-24 år) utenfor skole og arbeidsliv, og deres erfaringer med hvilke forhold som oppleves viktige for eget frafall fra videregående opplæring.

Fokusgruppeintervjuer viser at de knyttet eget frafall til forhold av individuell, miljømessig og strukturell karakter. I tillegg til psykiske helseutfordringer fremkom noen paradokser, f.eks. ved at venner ble gitt både positiv og negativ betydning og ved at NAV kunne ha en dobbelt rolle. Funnene antyder at å finne sin egen retning kan øke motivasjon for fullførelse. Dette kan f.eks. skje gjennom opplevelse av mestring i et trygt miljø, som ved frafallsforebyggende tiltak.

Nøkkelord: Frafall, videregående skole, psykososial helse, støtteapparat, frafallsforebyggende tiltak.

Abstract

Young people's own experiences with dropout from upper secondary education - A qualitative interview study with youth in a dropout prevention program

This study looks at young people (15-24 years) outside school and work, and their experiences with matters that seem important for dropping out of upper secondary education. Focus group interviews show that they connected dropout to matters of individual, environmental and structural character. In addition to mental health issues, paradoxes are implied, e.g. by friends who had both positive and negative impact and by NAV having a dual role. The findings indicate that to find their own direction can motivate for completion. This can e.g. happen through experience of mastering in a safe environment, such as in dropout prevention programs.

Keywords: Dropout, upper secondary education, mental health, support system, dropout prevention.

Bakgrunn

En nasjonal kartlegging viser at kun 73 % av elevene som begynner i videregående skole har fullført i løpet av fem år (Statistisk Sentralbyrå, 2016). Kartlegging i de øvrige nordiske landene gir tilsvarende resultat (Görlich & Katznelson, 2015; Markussen, 2010). Det er bred politisk enighet om at frafall fra videregående opplæring (videre forkortet frafall) er et viktig satsningsområde, da utfordringene ligger både på individ- og samfunnsnivå (Halvorsen et al., 2010; Lillejord et al., 2015). Frafall gir blant annet større risiko for ulike helseplager og øker faren for å utvikle livsstilssykdommer (De Ridder et al., 2013; Markussen, 2010; Reegård & Rogstad, 2016). Flere nyere studier knytter psykiske helseplager til frafall (Anvik & Gustavsen, 2012; Markussen & Seland, 2012; Myklebø, 2012; Nova, 2016; Thrana, Anvik, Bliksvær & Handegård, 2009). Nasjonal forskning viser f.eks. at en del unge strever med stresssymptomer knyttet til økt fremtidsfokus og prestasjonspress (Nova, 2016). Tilsvarende funn er gjort i amerikansk forskning (Main & Whatman, 2016). Frafall kan knyttes til lavt selvbilde, liten tiltro til egne evner, opplevelser av mislykkethet og manglende skolemotivasjon (Fan & Wolters, 2014; Myklebø, 2012), samt manglende mestringsfølelse (Thrana et al., 2009), hvorav mobbeofre er spesielt utsatt (Nova, 2015).

Miljømessige forhold har også betydning for frafall. Forskning viser f.eks. at manglende akademiske fremtidsplaner henger sammen med lite sosial støtte og psykiske helseplager (Nova, 2016). Nordisk forskning viser også at frafall kan knyttes til flere forhold ved skolen, som sosial utrygghet, lite strukturflexibilitet, lave prestasjoner i grunnskolen og liten grad av skoleidentifikasjon (Görlich & Katznelson, 2015; Markussen, 2010). Likeledes viser en norsk langtidsstudie at tilsvarende forhold gir økt grad av depressive symptomer (Murberg & Bru, 2009).

Det har i hovedsak pågått kvantitativ forskning på årsaksforklaring til frafall fra videregående opplæring. Flere forskere har uttrykt behov for ytterligere kvalitativ dybdeforståelse av frafall, f.eks. Fan og Wolters (2014), Reegård og Rogstad (2016). Risikoforhold for frafall er funnet ved både individ, miljø, relasjoner og strukturer (Lillejord et al., 2015; Thrana et al., 2009). For å få en dypere og mer nyansert forståelse av hva disse forholdene kan bety for frafall, vil det være nyttig å se nærmere på egne erfaringer til unge som har droppet ut av ordinær VGO.

Urie Bronfenbrenners teori om samspillet mellom individ og systemer kan nyansere vår forståelse av frafall og vil derfor brukes som inspirasjon i diskusjonen av funnene.

Bronfenbrenners modell bygger på teorien om at utvikling skjer i gjensidig samspill med ulike mikro-, meso-, ekso- og makrosystem (Bronfenbrenner, 1979).

Den aktuelle studiens mål var å få økt kunnskap om forhold av betydning for fenomenet «frafall», fra aktørperspektivet. Studien inngår i et pilotprosjekt i regi av Universitetet, og en kommune i Agder, med hovedmål å danne et solid kunnskapsgrunnlag for en regional kartlegging av unge utenfor skole og arbeidsliv. Dette ledet til følgende forskningsspørsmål:

Hvilke forhold opplever unge, som er i frafallsforebyggende tiltak, har betydning for frafall fra videregående skole?

Metode

Design, utvalg og datainnsamling

For å samle informasjon om informantenes opplevelse valgte vi et kvalitativt design i en fenomenologisk hermeneutisk tilnærming. Et av målene i fenomenologien er å tilsidesette sin forforståelse. «Forforståelsen er den ryggsekken vi bringer med oss inn i forskningsprosjektet, før prosjektet starter». sier Malterud (2013, s 40).

Samtidig kunne funnene fortolkes. Dette ble gjort med en refleksjoner rundt hvilken betydning eget ståsted i feltet psykososial helse, hadde på fortolkningen. Et eksplorativt design tillot at vi kunne justere retning på studien ettersom nyanser av temaet fremkom (Kvale & Brinkmann, 2012).

Det ble gjort tre kvalitative fokusgruppeintervjuer der informanter med erfaringer fra frafall reflekterte over forhold som kunne knyttes til frafallet. Dynamikken mellom informantene gir mulighet for en innsikt av et annet slag enn det man vanligvis oppnår ved individuelle intervju (Malterud, 2012). Fokusgruppen ledes av en moderator som tilstreber en åpen og trygg atmosfære der deltakerne opplever at de kan uttrykke personlige og kanskje også vanskelige meninger og tanker, som gav studien mangfold og nyanser (Malterud, 2012). Intervjuene hadde en svak semistrukturert intervjuform, noe som gav rom for refleksjon i gruppene (Malterud, 2003, 2012). Ved strategisk utvelgelse av 18 unge (15-24 år), fikk vi et rikt og informativt materiale. Det var 3, 6 og 9 deltakere i hver gruppe. Begge kjønn fra to

Agderkommuner var representert. Informantene deltok i frafallsforebyggende tiltak i regi av NAV og i samarbeid med kommunene, fremfor skole eller arbeidsliv. Tiltakene var basert på statlige føringer. Rekruttering ble gjort i samarbeid med ledere i kommunale tiltak og med fylkeskommunal oppfølgingstjeneste i Kristiansand. Intervjuguiden ble utformet etter innspill fra bl.a. to unge brukerrepresentanter og fra et psykososialt helseperspektiv. Perspektivet inkluderer et fokus både på psykiske og sosiale helseforhold.

Dataanalyse

Vi brukte kvalitativ innholdsanalyse inspirert av en fenomenologisk hermeneutisk tilnærming der informantenes erfaring er i fokus, og der forskeres forforståelse inkluderes i fortolkningen av funnene. Vi analyserte intervjutekstene ved å bruke en induktiv tilnærming. Det inkluderte meningskondensering, kategorisering og tematisering. Malteruds (2003, s. 100-110) fire analysestrinn ble fulgt.

Trinn 1 Helhetsinntrykk – fra villnis til temaer: I dette første trinnet ble materialet gjennomlest og helhetsinntrykk dannet. Oppsummerte inntrykk var disse temaene: 1) Psykosomatiske vansker, 2) Betydningen av nettverk, 3) Selvbilde og mestring, 4) Fremtidsplaner og motivasjon og 5) Støtteapparatets dobbelthet.

Trinn 2 Meningsbærende enheter - Fra tema til koder: I trinn to ble det foretatt en systematisk gjennomgang av materialet. Meningsbærende enheter med kunnskap om temaene fra forrige trinn ble identifisert og kodet, deretter endret til mer passende kodegrupper (Malterud, 2003). Det var hensiktsmessig å dele temaene i to hovedgrupper: a) Individuelle forhold og b) miljømessige og strukturelle forhold.

Trinn 3 Kondensering - fra kode til mening: I tredje trinn forholdt vi oss kun til den relevante delen av materialet. Seks subgrupper ble dannet, basert på kodegruppene fra forrige trinn (vedlegg 1). Disse ble deretter utvalgte analyseenheter, ved dekontekstualisering og meningsfortetting. Innholdet ble videre omgjort til en mer generell form (Malterud, 2003).

Trinn 4 Sammenfatning fra kondensering til beskrivelser og begreper: I siste trinn ble kodegrupper og subgrupper rekontekstualisert, sammenfattet og omgjort til nye beskrivelser som gav ny forståelse av fenomenet frafall. Validering ble gjort ved å sammenlikne resultater med opprinnelig datamateriale, og ved kritisk tilnærming til egne konklusjoner, parallelt med

en bevissthet rundt egen forforståelse i feltet psykososialt helse (Malterud, 2003). Analysen var i praksis en dynamisk prosess og bruk av den hermeneutiske spiral bidro til gradvis økt forståelse (Kvale & Brinkmann, 2012).

Forskningsetikk

Studien ble vurdert å være utenfor helseforskningslovens virkeområde, av Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK), før datasamling. Den kunne dermed gjennomføres uten godkjenning av REK. Informantene fikk skriftlig og muntlig informasjon, og de ble opplyst om muligheten til å trekke seg fra studien når som helst. Samtykkeerklæring ble utfylt i forkant av datainnsamlingen. Forventede fordeler ble veid opp mot eventuell belastning i henhold til Helsinkideklarasjonen (World Medical Association, 2013).

Personvern og anonymitet ble ivaretatt ved avpersonifisering, og ved at skriftlig rapportering, samt oppbevaring, skjedde etter gjeldende kriterier om konfidensialitet og anonymisering (Personopplysningsloven, 2000).

Funn

Funnene avspeiler at informantene møtte utfordringer og muligheter både i ulike relasjoner og i de strukturelle systemene de var involvert i. Dette tas opp i diskusjonen. Funnene er derfor strukturert i to kategorier: a) Individuelle forhold og b) miljømessige og strukturelle forhold.

Vedlegg 1

Individuelle forhold

Informantene delte villig med hverandre og med intervjuere forhold som hadde med egne individuelle utfordringer å gjøre. I dette lå erfaringer og minner fra fortiden, nåværende psykososiale forhold og tanker om hva som skulle til for å komme i skole og arbeid.

Tøffe livserfaringer kan være en tung bagasje å bære i skole og opplæring

Informantene gav varierende forklaringer på hvorfor de var utenfor skole eller opplæring. For noen kunne frafallet knyttes til psykiske helseutfordringer. Enkelte delte erfaringer fra en belastet bakgrunn med svake foreldrerelasjoner eller mobbing, hvorav dette fremdeles gav negativt utslag.

«Jeg tenker på mye dritt til vanlig, og jeg har jo sagt litt om familien min, og så ble jeg mobbet gjennom hele barneskolen og sliter med den tanken at jeg ikke klarer å fullføre noen ting».

En liten andel fortalte at kriminalitet, alkohol- eller narkotikamisbruk hadde hatt avgjørende betydning for deres frafall. En beskrev også at «psyken» var blitt endret av rusen, og at han nå ble raskere aggressiv. Enkelte omtalte hasjbruk som «*medisin*» eller «*en flukt fra egne problemer*».

Noen pekte på skolen som en arena for prestasjonspress. Det var viktig og «*komme til toppen*», men det var også slitsomt og «*å holde maska*» når de ikke hadde det godt på innsiden. En informant uttrykte at psykiske vansker kan hindre både motivasjon og sosial omgang på skole eller jobb.

For å håndtere egne utfordringer, fremhevet informantene betydningen av å ha noe å fylle livet - og tankene sine med, som jobb eller aktiviteter med venner. Hos de som hadde misbrukt rusmidler, ble det viktig å holde seg helt borte fra narkotika og å begrense alkoholinntaket.

Å finne frem til sine egne fremtidsplaner

Begrepet motivasjon kom stadig opp i samtalene. For de unge dreide dette seg i hovedsak om å ha initiativ til - og å være målrettet i det de gjorde, samt å ha funnet en yrkesretning de trivdes med og håndterte. Noen informanter fortalte om manglende skolemotivasjon. De sluttet fordi de ikke orket mer, eller var «skolelei». For å være skolemotivert ytret de behov for inspirasjon og praktisk utprøving, samt et håndterlig og meningsfullt mål for fremtiden. Dette var noe flere hadde fått gjennom tiltaket de deltok i. En informant sa:

«Vært innom flere forskjellige jobber... Men nå er jeg fornøyd med det jeg gjør, det er ikke noen som trenger å motivere meg, på en måte».

Minst en tredjedel av utvalget opplevde at det å være «utenfor» hverken var unormalt eller noe å skamme seg over. De understreket at de opplevde seg selv som «helt vanlige folk». De pekte imidlertid på at det nok kunne oppleves skambelagt å være utenfor, om man ikke hadde en konkret fremtidsplan. Motivasjon og fremtidstro var altså nært knyttet til konkrete fremtidsplaner, slik denne informanten beskrev:

«Nå som jeg vet hva jeg vil, så er det egentlig ikke noe som kan stoppe meg! Og jeg må bare kjempe gjennom det her. Så jeg ser lys gjennom tunnelen, altså».

Den samme del av utvalget fortalte om konkrete mål og drømmer, som høyere utdanning. Dette gjaldt selv for informanter med en spesielt tøff bakgrunn. Flere gav uttrykk for forholdsvis stor grad av skolemotivasjon og hadde innsikt i egne ressurser. En informant uttalte for eksempel: «Det regner jeg med at jeg får til (om høyere utdanning). *Jeg er veldig flink teoretisk, sånn sett. Har alltid hatt sånn klisterhjerne*». Disse informantene hadde erfart at det var mer givende å ha jobbet hardt for å komme dit de skulle, enn «å få alt servert på sølvfat», slik denne informanten uttalte: «*Du blir litt mer fornøyd med deg selv. Tror jeg. Hvis du jobber hardt for å komme der du vil*».

Strukturelle og miljømessige forhold

Informantene delte - og reflekterte ivrig over opplevelse av og erfaring med hvilken betydning omliggende miljøer og strukturer hadde for dem og for frafallet.

Venner på godt og vondt

Mange informanter hadde opplevd både positiv og negativ innflytelse fra venner. Flere kommenterte at det var mye positivt ved vennefellesskapene. Bakgrunn og skoleløp var uvesentlig på denne arenaen. Vennefellesskapet representerte i hovedsak felles interesser og samhold. For en del informanter utgjorde vennene en viktig del av deres hverdag og deres nettverk.

Noen informanter fortalte imidlertid også om venner som hadde hatt negativ betydning for dem, og deres valg rundt skolegang.

«De jeg hang med på skolen skulket hver dag og sa drit i skolen, bla, bla, bla og sånt da (...) Du blir jo med dem, for det er liksom din vennegjeng da. Jeg brydde meg om skolen, men det gjorde ikke de da. Men når du blir påvirket, så er det du som taper til slutt(...)».

Enkelte hadde opplevd at skolevenner bidro til prestasjonspress, noe som var knyttet til slit og psykiske helsevansker (jf. individuelle forhold).

«Foreldre som ikke bryr seg eller foreldre som skal bestemme alt over deg»

Noen av informantene fortalte om foreldre som presset dem til å velge en yrkesretning de selv ikke ønsket, og hva dette betydde for videre skolegang. De hadde opplevd at foreldrene overtok styringen fordi de manglet tillit til ungdommenes egen dømmekraft. Ifølge en informant kunne dette føre til at ungdommene *«går lei og mister motivasjonen underveis»*. Egne ønsker kunne også bli tilsidesatt om man skulle tilfredsstille foreldrenes ønsker.

Ved samtale om press fra foreldre, var flere enige om at de foretrakk dette fremfor foreldre som ikke stilte opp, slik spesielt en av ungdommene hadde opplevd:

«(...) jeg visste jo ikke (hva jeg skulle velge), for jeg hadde ikke fått noe særlig informasjon om det. For mamma og faren min var ikke akkurat de mest oppegående menneskene. Så jeg hadde ikke fått noe særlig... ja, oppvekst av de holdt jeg på å si».

Noen uttrykte også at foreldrene hadde hjulpet dem i forbindelse med skolevalg og skolemateriell.

Mangelfull tilrettelegging, informasjon og praksis

Majoriteten av informantene fortalte om behov for ulik grad av tilrettelegging, informasjon, veiledning eller praksis, både fra NAV og fra skolen. Noen hadde opplevd at manglende kunnskap og utprøving hadde gjort det vanskelig å velge riktig studieretning. Noen valgte studiespesialiserende linje for å utsette yrkesvalget, mens andre opplevde feilvalg. Hos en informant endte dette i mistriivsel og mye fravær, før han/hun sluttet etter andre året.

«Hvis jeg hadde fått litt mer informasjon om de forskjellige linjene, så hadde jeg nok søkt noe annet».

I alle fokusgruppene fremkom utfordringer knyttet til teoretiske fag. Over halvparten uttrykte at utdanningssystemet manglet tilstrekkelig tilrettelegging for de som ikke var «*teoretisk anlagt*». Noen fortalte om egne lese- og skrivevansker, og enkelte opplevde dette som en årsak til frafall.

«Så det er jo ikke lagt til rette for de som sliter, og det er veldig mange som sliter med dysleksi, lese- og skrivevansker og alle de greiene der. Så det er veldig mange som havner på NAV bare på grunn av det».

Noen informanter fortalte i tillegg om fysiske utfordringer, f.eks. leddsykdommer, som hadde gjort det umulig å delta i ordinær skole eller arbeidsliv, uten nødvendig tilrettelegging. Noen fortalte også at manglende lærlingplass og lite oppfølging rundt dette hadde forårsaket problemer og avbrudd i utdanningsløpet.

NAVs doble rolle

Ved samtale om NAVs rolle, fremkom både positive og negative aspekter. Informantene hadde ulike oppfatninger av NAVs rolle i sitt liv. I det frafallsforebyggende tiltaket i NAVs regi som de selv var deltakere i, ble positive forhold som tilrettelegging og oppfølging skildret. Dette sto i motsetning til hva de hadde opplevd i ordinær opplæring. I det frafallsforebyggende tiltaket fikk de også nødvendig tilrettelegging ved sykdom eller syke barn, samt støtte til å finne ut hva de ønsket å gjøre. En av informantene sa: «*man blir bygget opp og ikke ned*».

Mange opplevde at tiltaket, gjennom ulike praksisplasser, hadde bidratt til at de fant en videre retning for skole eller arbeid. Mange av informantene var enige om at tiltaket generelt hadde gitt avgjørende hjelp til å finne ut av, og jobbe mot fremtidsplanene sine, både ved at de ble bedre rustet for fremtiden og ved at det hadde gitt inspirasjon til å jobbe for å nå målene sine.

«Ja, hadde det ikke vært for dette (tiltaket), så tror jeg ikke vi hadde kommet oss noe særlig mye lenger. Da hadde vi vel egentlig sittet hjemme ennå».

Flere av informantene løftet også frem et positivt miljø i det frafallsforebyggende tiltaket, noe som også var synlig under intervjuet, ved bruk av både galgenhumor og støttende kommentarer seg imellom. Det frafallsforebyggende tiltaket hadde også hatt positiv innvirkning på informantenes hverdag. Omtrent halvparten fortalte om bedret døgnrytme, økt sosialt liv og tiltakslyst, ved at de nå hadde noe å stå opp til hver dag. De fleste uttalte eksplisitt ønske om å komme seg videre med utdanning og arbeid fremfor å være avhengig av NAV over lengre tid. Det var enkelte som også uttrykte ubehag over å måtte forholde seg til NAV.

Av funnene fremkom imidlertid også andre oppfatninger av NAVs rolle. Enkelte fortalte faktisk at NAVs støtte gav dem mulighet til å bli værende hjemme, fremfor å bevege seg mot videre utdanning eller arbeid. En av informantene beskrev det slik:

«Jeg opplever det er veldig lett å få penger. Jeg mistet førerkortet etter å ha jobbet på (bedrift) og da tenkte jeg at jeg orker egentlig ikke å finne noen jobb. Tenkte i den duren og gikk ned på NAV. Så fikk jeg jo penger. Da var det egentlig lett å si en er syk, selv om arbeid er målet. Folk har vel forskjellige meninger til forskjellige tider, på hva en har lyst til å gjøre».

På spørsmål om støtteapparatets rolle i det å være inaktiv, påpekte imidlertid flere at det i utgangspunktet var en selv som måtte ta ansvaret, både når det gjaldt egne holdninger og interesse for skolefullføring.

«Det er jo vanskelig å hjelpe deg da. Altså når du... det er jo deg selv som det går på da».

Noen informanter skildret også en «ond sirkel» ved vedvarende fravær av fra skole og arbeidsliv. «Bare å være hjemme» ble knyttet til isolasjon, passivitet og manglende tiltakslyst.

«Altså, det verste med ikke å ha noe å gjøre, det er jo når du blir vant med ikke å ha noe å gjøre. Det er jo da man finner ut av at «hvorfor skal jeg gjøre dette her, når jeg kan, bare være hjemme...».

En informant beskrev NAV som et firkantet system. For å motta støtte, sto valget mellom å delta i et frafallsforebyggende tiltak eller å ta opp to ønskede skolefag i ordinær skole. Manglende motivasjon for videre skolegang gjorde at han valgte tiltaket fremfor skole.

Diskusjon

Funnene tydeliggjør at individuelle utfordringer alene ikke kan forklare hvilke forhold unge selv opplever har betydning for frafall. Frafall må også sees i sammenheng med omliggende forhold av relasjonell og strukturell karakter. Paradokser og motsetninger kommer til syne ved analyse av datamaterialet, spesielt knyttet til miljømessige og strukturelle forhold. I det følgende løftes frem to av disse forholdene: a) paradokser ved nettverkets betydning for psykisk helse og frafall og b) strukturelle motsetninger. Funnene diskuteres i lys av relevant forskning og Bronfenbrenners (1979) økologiske perspektiv.

Paradokser ved nettverkets betydning for psykisk helse og frafall

Det sosiale nettverk, i hovedsak venner, opplevdes å være både et positivt og et negativt forhold for psykisk helse og for frafall, som beskrevet av informantene. Vennerelasjoner var en viktig del av informantenes hverdag og sosiale liv. Samtidig ble det pekt på en risiko for isolasjon og passivitet ved ikke å være i arbeidsliv eller skole. Et positivt vennemiljø, slik mange beskrev de hadde, kan trolig redusere denne risikoen. Nyere forskning understreker det sosiale nettverkets store betydning for psykisk helse (Levula, Wilson & Harré, 2016; Nova, 2016). Positive vennemiljøer vil kunne gi positiv psykisk støtte og sosial aksept, i tillegg til mulighet for selvrealisering og mestring av egne interesser (jf. figur 1.a). Mange unge mangler nettopp mestringsfølelse (Myklebø, 2012; Thrana et al., 2009), noe som kan øke risikoen for frafall (Fan & Wolters, 2014; Myklebø, 2012; Reegård & Rogstad, 2016).

I lys av Bronfenbrenners teori (1979) kan dynamikken mellom individ og et aksepterende vennemiljø gi mulighet for personlig utvikling. Positive relasjoner vil fremme selvtillit, prestasjon (Fall & Roberts, 2012) og god psykisk helse (Levula et al., 2016). I tillegg kan det minske risikoen for frafall (Brekke, 2015; Fall & Roberts, 2012; Markussen, 2010; Parr & Bonitz, 2015). Flere informanter hadde hatt en vanskelig oppvekst og svake familierelasjoner, noe som har blitt knyttet til frafall (Brekke, 2015). Trolig kan vennerelasjoner dermed få økt innflytelse i unges liv.

Blant informantene ble det fortalt om negativ eller nøytral holdning til skolegang blant vennegjengen. En kan tenke at det skjer en normalisering av ikke å delta i ordinær opplæring

eller arbeidsliv, slik at tanker om utdanning eller arbeid kommer i bakgrunnen. Dermed kan vennemiljøets aksept potensielt øke risikoen for frafall.

På den annen side viser funnene at skolevenner og familie bidro til økt prestasjonspress og stress i skolen. Et slikt press kan øke risikoen for frafall, ifølge Nova (2016), Main og Whatman (2016). I tillegg beskrev informantene enkelte vennerelasjoner med direkte negativ innflytelse på frafall ved at de f.eks. oppfordret til skulk og likegyldighet. På den måten fikk nettverket en paradoksal rolle ved at de unge opplevde foreldre som presser dem inn i skolen og venner som presset dem ut.

Strukturelle motsetninger

Strukturelle føringer som gjør seg gjeldende i opplæringsystem og støtteapparat fremsto som et paradoks, ved at de bidro til begrensninger for de unges fullføring i opplæringsystemet, mens det i støttesystemet ble tilrettelagt for deres behov og ønsker.

Majoriteten i utvalget hadde møtt utfordringer ved opplæringsystemet, men hadde positiv erfaring med deltakelse i frafallsforebyggende tiltak. Dette er i samsvar med studier av tilsvarende tiltak (Halvorsen et al., 2010, s. 33-43; Lillejord et al., 2015). I Figur 1 er utformet en modell som illustrerer hvordan majoriteten av utvalget synes å stå i en prosess fra å være utenfor skole og arbeidsliv, til akademisk fremtidshåp. De ulike trinnene (a-e) antyder ulike positive forhold som bidrar til opplevelse av retning og håp (jf. figur 1).

Vedlegg 2. Figur 1

Det å være i et miljø med mestringsmuligheter synes å gi motivasjon, selvtillit og fremtidshåp, tross en belastet bakgrunn (jf. figur 1. d og e). Tilsvarende funn er gjort i tidligere studier. F.eks. Myklebø (2012). I følge en amerikansk metaanalyse, kan selvtillit og god selvfølelse knyttes til akademiske ferdigheter og motivasjon (Moller, Pohlmann, Koller & Marsh, 2009). Informantene i denne studien viste også til egne positive egenskaper, interesser og mestringsstrategier. Dette er forhold som bør anerkjennes i en frafallsforebyggende sammenheng (jf. figur 1. a). Funnene indikerer i tillegg at ledere i frafallsforebyggende tiltak,

ved oppfølging og støtte, var med og bidro til supplerende kobling mellom mikrosystemene ungdom og skole eller arbeid (jf. figur 1.b). Spesielt blant unge med svake foreldreroller kan denne forsterkningen av mesosystemet tenkes å bidra til å forebygge videre frafall.

Ifølge Opplæringslova (1999) skal skolen gi elever og lærlinger mulighet til å utvikle seg personlig, slik at de mestrer livene sine og blir delaktige og bidragsyttere i samfunnet. Bronfenbrenner (1979) peker også på mestring og trygge arenaer som et grunnlag for personlig utvikling. Også når det gjelder god psykisk helse er dette grunnleggende, ifølge verdens helseorganisasjon (Paasche, 2012). Forskning antyder også at sannsynligheten er stor for å mislykkes på arenaer hvor grunnleggende selvfølelse og selvtillit mangler, og planlagte mål er fraværende (Møller et al., 2009). Er det mulig at opplæringssystemet har for lite konkret fokus på dette i ordinær opplæring, mens det i frafallsforebyggende tiltak har fått stor plass, slik resultatene fra denne studien underbygger? Kanskje er også opplæringsinstitusjonenes kompetansefelt utilstrekkelig når det gjelder å inkludere unge som strever med f.eks. vonde minner fra tøffe livserfaringer, slik som flere fortalte om i denne studien.

Funnene viser også en tvetydighet i NAVs rolle. Selv om majoriteten av informantene opplevde at NAV bidro der de ikke hadde egne ressurser, indikeres det likevel at NAVs rolle kan ha negativ innflytelse på unge uten retning og motivasjon. NAVs støtte kan, mot sin hensikt, øke risikoen for å bli værende utenfor, ved å underbygge den manglende motivasjonen for arbeid eller skole. Dermed velger de heller å bli værende hjemme. Dette kan, slik jeg ser det, øke faren for en polarisering av mestrende og ikke-mestrende ungdom i samfunnet.

Metodediskusjon

Gjennomgang av relevant litteratur knyttet til frafall indikerer at studien er adekvat og logisk i en større forskningskontekst. Informantenes deltakelse i frafallsforebyggende tiltak var varierende og utvalget lite. Dette gjør at funnene først og fremst gjelder de konkrete informantene som deltok. Både positive og negative utspill i intervjuene tydet imidlertid på god spredning i utvalget. En mulig svakhet ved bruk av fokusgrupper er risikoen for at informantene ikke opplevde å uttale seg fritt. Det fremkom imidlertid flere personlige erfaringer, noe som indikerte trygghetsfølelse i gruppen og pålitelighet i informantenes

utsagn. Intervjuenes åpne struktur gav informantene anledning til å utdype egne synspunkter, fortelle om det de selv synes var viktig for temaet og dermed styrke besvarelsen av forskningsspørsmålet.

Validering av studien ble gjort i et reflekterende forskerforum bestående av erfaringskonsulent, brukermedvirkere og forskere med ulik fagbakgrunn, tilknyttet pilotprosjektet. Validering skjedde også ved kritisk tilnærming til egne konklusjoner og forforståelse (Kvale & Brinkmann, 2012). Ut fra en fenomenologisk posisjon skal egen forforståelse settes i parentes, ved at man er den bevisst. Min faglige bakgrunn som sykepleier har bidratt til et fokus på individets behov og på sykdom. Dette kan ha ført til en forståelse av utvalget som trengende, eller som ofre for sine omgivelser. Denne forforståelsen ble imidlertid avkrefte etter innsikt i deltakernes styrker og pågangsmot. Samtidig har egen erfaring fra psykososialt helsearbeid vært en motvekt, ved et fokus på nettverk og miljø rundt de unge.

Konklusjon og implikasjoner

Studien viser at det blir for snevert å se frafall fra videregående opplæring kun i et individperspektiv. Frafallsproblematikken er en kompleks arena, der både individuelle, miljømessige og strukturelle forhold har betydning. I denne artikkelen er spesielt miljømessige og strukturelle forhold løftet frem. Studien antyder at det er motsetninger ved opplæringssystemet og støtteapparatets rolle ved frafall. Å finne en yrkesretning de trives med, i et trygt miljø med realistiske muligheter for mestring, synes essensielt for positive fremtidsplaner og for økt motivasjon til gjennomføring av disse. Et økt fokus på tett oppfølging og yrkesveiledning i ordinær opplæring vil dermed trolig kunne bidra til å forebygge frafall. Man kunne tenke seg at en styrking av sosiallærertjenesten og helsesøstertjenesten kunne bidra til at unge opplevde lavere terskel for å ta kontakt. Samtidig kunne det gi bedre muligheter til å fange opp elever som av ulike årsaker står i faresonen for å falle utenfor utdanningssystemet.

Resultatene fra den aktuelle studien aktualiserer en kvantitativ oppfølgingsstudie med samme tematikk. Ved et longditunelt design ville en slik studie kunne gi generaliserende kunnskap om nytte av evt. tiltak og intervensjoner, f.eks. frafallsforebyggende tiltak.

Litteratur

- Anvik, C. H. & Gustavsen, A. (2012). Ikke slipp meg! Unge, psykiske helseproblem, utdanning og arbeid Vol. nr. 13/2012. *NF-rapport* Lastet ned fra http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/132436/Dokumenter/Rapporter/2012/Rapport_13_2012.pdf
- Brekke, I. (2015). Health and educational success in adolescents: a longitudinal study. *BMC public health*, 15, 619. doi: 10.1186/s12889-015-1966-0
- Bronfenbrenner, U. (1979). *Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*: Harvard University Press.
- De Ridder, K. A., Pape, K., Johnsen, R., Holmen, T. L., Westin, S. & Bjørngaard, J. H. (2013). Adolescent health and high school dropout: a prospective cohort study of 9000 Norwegian adolescents (the Young-HUNT). *PLoS One*, 8(9), e74954. doi: 10.1371/journal.pone.0074954
- Fall, A.-M. & Roberts, G. (2012). High School Dropouts: Interactions between Social Context, Self-Perceptions, School Engagement, and Student Dropout. *Journal of Adolescence*, 35(4), 787-798. doi: 10.1016/j.adolescence.2011.11.004
- Fan, W. & Wolters, C. A. (2014). School Motivation and High School Dropout: The Mediating Role of Educational Expectation. *British Journal of Educational Psychology*, 84(1), 22-39. doi: 10.1111/bjep.12002
- Görlich, A. & Katznelson, N. (2015). Educational Trust: Relational and Structural Perspectives on Young People on the Margins of the Education System. *Educational Research*, 57(2), 201-215. doi: 10.1080/00131881.2015.1030857
- Halvorsen, B., Vidje, G., Simic, N., Ploug, N., Lagercrantz, H., Gudnason, M. & Winther Wehner, L. (2010). Fokus på ungdom utenfor G. Vidje (red.), Lastet ned fra <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:707571/FULLTEXT01.pdf>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2012). *Det kvalitative forskningsintervju* (2 utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Levula, A., Wilson, A. & Harré, M. (2016). The association between social network factors and mental health at different life stages. *Quality of life research : an international journal of quality of life aspects of treatment, care and rehabilitation*, 25(7), 1725. doi: 10.1007/s11136-015-1200-7
- Lillejord, S., Halvorsrud, K., Ruud, E., Morgan, K., Freyr, T., Fischer-Griffiths, P., . . . Sandsør, A. M. J. (2015). Frafall i videregående opplæring: En systematisk kunnskapsoversikt. Lastet ned fra https://www.regjeringen.no/contentassets/1e632f4a6e434af2b67950dc45aa2ffe/frafall_rapport_ksu_e.pdf

- Main, K. & Whatman, S. (2016). Building social and emotional efficacy to (re)engage young adolescents: capitalising on the 'window of opportunity'. *International Journal of Inclusive Education*, 1-16. doi: 10.1787/9789264130852-3
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Markussen, E. (2010). *Frafall i utdanning for 16–20 åringer i Norden* (vol. 2010:517). København: Nordisk ministerråd.
- Markussen, E. & Seland, I. (2012). Å redusere bortvalg - bare skolenes ansvar? En undersøkelse av bortvalg ved de videregående skolene i Akershus fylkeskommune skoleåret 2010-2011 Vol. 06/2012. *NIFU* Lastet ned fra <http://www.nifu.no/files/2012/11/NIFUrapport2012-6.pdf>
- Moller, J., Pohlmann, B., Koller, O. & Marsh, H. W. (2009). A Meta-Analytic Path Analysis of the Internal/External Frame of Reference Model of Academic Achievement and Academic Self-Concept. *Review of Educational Research*, 79(3), 1129-1167. doi: 10.3102/0034654309337522
- Murberg, T. A. & Bru, E. (2009). The relationships between negative life events, perceived support in the school environment and depressive symptoms among Norwegian senior high school students: A prospective study. *Social Psychology of Education*, 12(3), 361-370. doi: 10.1007/s11218-008-9083-x
- Myklebø, S. (2012). Unge arbeidssøkere – hvem er de, og hva slags oppfølging trenger de fra NAV? *Arbeid og velferd*, 1/2012. Lastet ned fra <https://www.nav.no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/Arbeid+og+velferd/Arbeid+og+velferd/unge-arbeidss%C3%B8kere-hvem-de-er-og-oppf%C3%B8lging-fra-nav>
- Nova. (2015). Ungdata. Nasjonale resultater 2014, A. Bakken (red.), *NOVA-rapport 7/2015* Lastet ned fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2015/Ungdata.-Nasjonale-resultater-2014>
- Nova. (2016). Psykiske helseplager blant ungdom –tidstrender og samfunnsmessige forklaringer M. A. Sletten & A. Bakken (red.), *Nova-notat 4/2016* Lastet ned fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Notat/2016/Psykiske-helseplager-blant-ungdom-tidstrender-og-samfunnsmessige-forklaringer>
- Opplæringslova. (1999). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa*. Lastet ned fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61#KAPITTEL_1.
- Paasche, K. H. (2012). Hva er god psykisk helse Hentet fra <http://www.mentalhelse.no/fylkes-og-lokallag/nord-troendelag/lokallag/naeroey-og-vikna/nyheter/hva-er-god-psykisk-helse>

- Parr, A. K. & Bonitz, V. S. (2015). Role of Family Background, Student Behaviors, and School-Related Beliefs in Predicting High School Dropout. *The Journal of Educational Research*, 108(6), 504-514. doi: 10.1080/00220671.2014.917256
- Personopplysningsloven. (2000). *Lov om behandling av personopplysninger*. Lastet ned fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2000-04-14-31>.
- Reegård, K. & Rogstad, J. (2016). *De frafalne -om frafall i videregående skole*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Statistisk Sentralbyrå. (2016). Gjennomstrømning i videregående opplæring, 2010-2015 Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen/aar/2016-06-02#content>
- Thrana, H. M., Anvik, C. H., Bliksvær, T. & Handegård, T. L. (2009). Hverdagsliv og drømmer : for unge som står utenfor arbeid og skole Vol. nr. 6/2009. *NF-rapport* Lastet ned fra http://evaluering.nb.no/eval-utlevering/innhold/URN:NBN:no-nb_overfordokument_3611_Eval_0/pdf
- World Medical Association. (2013). Helsinkideklarasjonen Hentet fra <http://legeforeningen.no/PageFiles/175539/Helsinkideklarasjonen%20fra%20Verdens%20legeforening%20-%20norsk.pdf>

Del 3: Vedlegg

Vedlegg artikkel

Vedlegg teoretisk sammenbinding

Del 3 Vedlegg artikkel

Vedlegg 1: Tabell 1: Fra presentasjon av funn

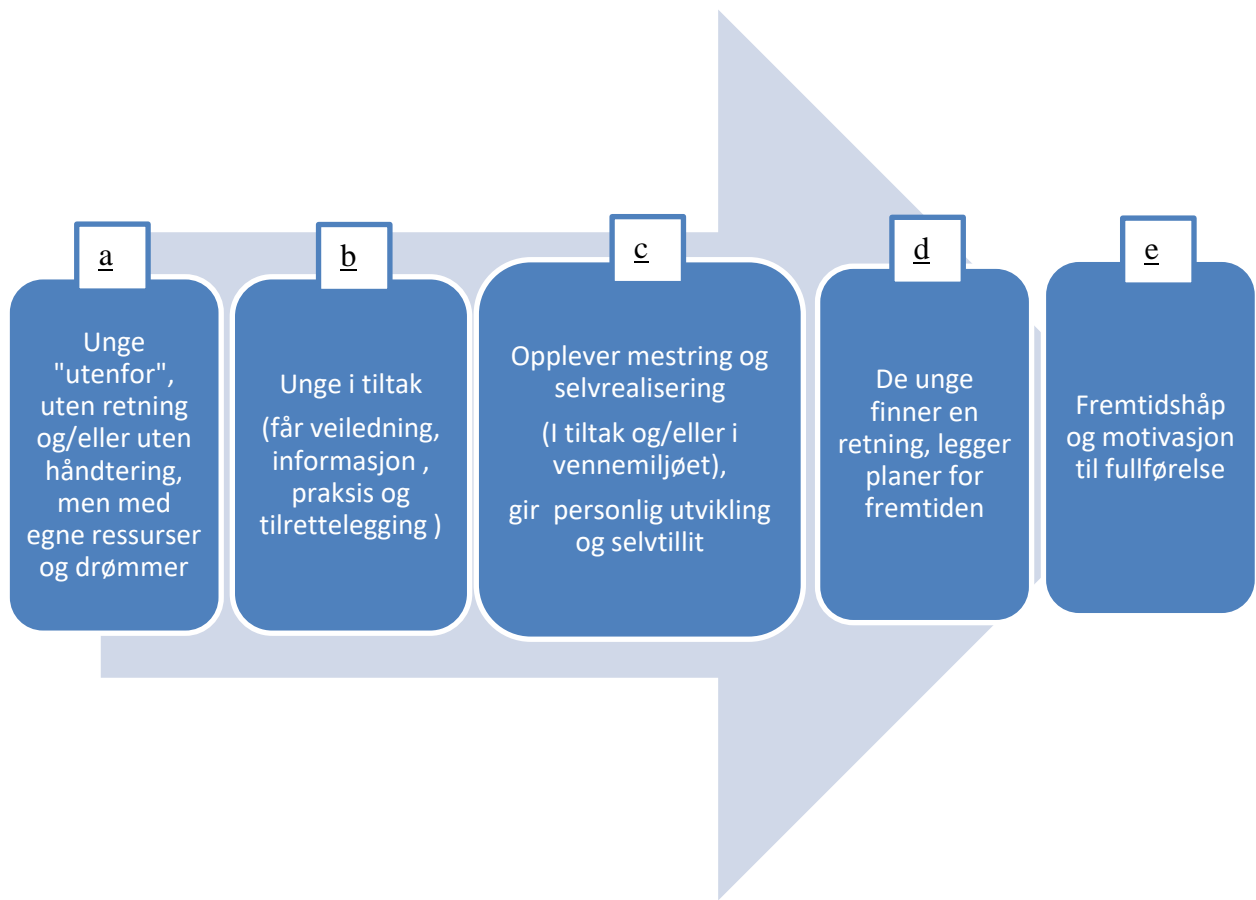
Vedlegg 2: Figur 1: Mulig prosess fra frafall til fullføring, basert på funn

Vedlegg 1

Tabell 1: Oversikt over endelige grupper og subgrupper, fra presentasjon av funn.

Individuelle forhold	Strukturelle og miljømessige forhold
Tøffe livserfaringer kan være en tung bagasje å bære i skole og opplæring	Venner på godt og vondt
Å finne frem til sine egne fremtidsplaner	«Foreldre som ikke bryr seg eller foreldre som skal bestemme alt over deg»
	Mangelfull tilrettelegging, informasjon og praksis
	Navs doble rolle

Vedlegg 2

Figur 1: Mulig prosess fra frafall til fullføring, basert på funn

Forklaring til figur 1: Modellen illustrerer unges mulige prosess fra frafall til fremtidshåp. Prosessen er basert på funnene og går via de ulike trinnene (a-e).

Del 3 Vedlegg teoretisk sammenbinding

Vedlegg 1: Intervjuguide

Vedlegg 2: Søkeoversikt

Vedlegg 3: Godkjenning av REK

Vedlegg 4: Samtykkeskjema

Vedlegg 5: Fra analyseprosess

Ellen Marie Henningsen

Universitetet i Agder

Høsten, 2016

Vedlegg 1 Intervjuguide

Hovedtema:	Undertema:
Hverdag	Hva gjør en på dagen Penger Bosituasjon Hvordan oppleves hverdagen Døgnrytme Hvordan forklarer ungdommene at de ikke er i skole eller arbeid?
Nettverk	Familie Venner Foreldres involvering
Psykosomatiske vansker	Helsesituasjon, fysisk og psykisk
Hjelpeapparatet	Hvilken rolle har hjelpeapparatet Gode og dårlige erfaringer
Fremtidstanker	Hvordan ser fremtiden ut om 5 år
Ressurser, selvtillit og selvilde	Tanker om seg selv
Rus/Kriminalitet	Rus, lovbrudd i miljøet

Vedlegg 2 Søkeoversikt

Tabell 1: Forkortet søkeoversikt

Søk:	Søk er avgrenset til/ eller funnet innen år:	Treff:	Søk er avgrenset til bl.a. følgende fagfelleverderte tidsskrift:	Søk er avgrenset til minst disse emneord:	Mest relevant studie:	Den relevante studies metode og land:
<i>Dropout senior high school) / (senior high school dropout</i>	2010-2015	6	<i>Journal of School Health. High School Journal. Economics of Education Review. BMC Public health.</i>	<i>Child health. Dropouts. High school students. Behavior Problems. Statistical analyses. Mf.</i>	<i>DeRidder, Pape et.Al. (2013)Adolescent health and high school dropout: a prospective cohort study of 9000 Norwegian adolescents (the young-HUNT).</i>	<i>Norsk kvantitativ langtids kohort survey Svært relevant</i>
<i>high school dropout and psych* health</i>	2010-2016	133	<i>Bmc Public Health. Children and Youth Services Review. PLoS ONE. Trials.</i>	<i>Mental Health. Dropouts. Youth. Schools. Longitudinal Studies. Academic Achievement. Mf.</i>	<i>DeRidder, Pape et.Al. (2013)Adolescent health and high school dropout.. (Se over.. Denne studien topper søkelister på flere søkeord).</i>	<i>Norsk kvantitativ langtids kohort survey.</i>
<i>Frafall i videregående skole</i>	2011-2016	9	<i>Tidsskrift for samfunnsforskning. Tidsskrift for psykisk helsearbeid. Søkelys på arbeidslivet. Nordic Studies in Education.</i>	<i>Videregående Skoler. Arbeidsmarked. Frafall.</i>	<i>Von Simson (2014) Frafall i videregående skole og lokale arbeidsmarkedsforhold. (Har allerede lest en nyere tilsvarende kilde av samme forfatter, bok; tema havner litt på siden)</i>	<i>Varighetsanalyse av økonomisk ulike regioner i Norge.</i>
<i>Bortfall i videregående skole</i>	2010-2015	5	<i>Tidsskrift for samfunnsforskning. Sosiologisk tidsskrift. Søkelys på arbeidslivet</i>	<i>Ungdom, overgang, levekår, NAV</i>	<i>Et liv jeg ikke valgte, Olsen og Jentoft, 2010. (Litt på siden av tema; Har fokus på utføre)</i>	<i>Norge</i>
<i>Unge utenfor skole og jobb</i>	2009-2016	3	<i>NF rapport. AFI rapprt.</i>	<i>Nav. Erfaringskompetanse. Brukerundersøkelse. Hverdagsliv</i>	<i>1) Thrana, 2009, NF-rapport. Hverdagsliv og drømmer: for unge som står utenfor arbeid og skole 2) Bragdø (2013). Individuell oppfølging av unge i ferd med å havne utenfor arbeid og utdanning.</i>	<i>1)Norsk rapport fra kvalitativt forskningsprosjekt. Svært relevant 2)Norsk kvalitativ studie av oppfølgingsprosjekt. Relevant.</i>
<i>Motivasjon og videregående skole / Motivasjon i videregående skole</i>	2007-2015	3	-	-	<i>Ingen relevante</i>	<i>0</i>
<i>Motivation and high school</i>	2010-2016	242	<i>High School Journal.</i>	<i>High school students.</i>	<i>1) Fan, Wolters.2014. School motivation and high sch</i>	<i>1)Amerikansk kvantitativ studie</i>

<i>dropout</i>			<i>Journal of Research on Adolescence. Learning And Individual Differences. Social and Behavioral Sciences British Journal of Educational Psychology</i>	<i>Student motivation. Dropouts. Academic achievement.</i>	<i>ool dropout: The mediating role of educational expectation.</i> 2) Alivernini, Lucidi (2011). <i>Relationship Between Social Context, Self-Efficacy, Motivation, Academic Achievement, and Intention to Drop Out of High School: A Longitudinal Study</i>	<i>av ulike nasjonaliteter og skoleforventninger. Analyser basert på langtidsstudie.</i> 2) Amerikansk kvantitativ langtids studie. Svært relevant.
<i>Fremtidstanker og- frafall/-dropout/-bortvalg -Avbrudd/-videregående skole</i>	-	0 treff	-	-	Ingen treff	0
<i>Fremtidsplaner og videregående skole</i>	-	0 treff	-	-	Ingen relevante	0
<i>erfaringer fra videregående skole</i>	2005-2016	10	<i>Tidsskrift for psykisk helsearbeid,</i>	-	<i>Larsen, M. (2011). Skolen som arena for helsefremmende og forebyggende arbeid relatert til psykisk helse hos ungdom.</i>	<i>Norsk kvalitativ studie av veiledningsprogram psyk. Helse i skolen litt på siden av funn.</i>
<i>high school dropout and ambitions</i>	2010-2015	66	<i>BMC Public Health. Intelligence.</i>	<i>Dropouts High School Students Intervention At Risk Students</i>	<i>Fall, Roberts, 2012. High school dropouts: Interactions between social context, self-perceptions, schoolengagement, and student dropout</i>	<i>Amerikansk kvantitativ studie om samhandlende forhold. Svært relevant.</i>
<i>self esteem in high school dropout</i>	1996-2016	153	<i>Journal of Personality and Social Psychology. Journal of Adolescence. Journal of Social Psychology.</i>	<i>Self-Esteem. High school students. Dropouts. Academic achievement. Adolescents.</i>	<i>Vallerand , Fortier, Guay,1997. Self-Determination and Persistence in a Real-Life Setting: Toward a Motivational Model of High School Dropout. (Mye fokus på egen modell; på siden av studien)</i>	<i>Amerikansk studie. Analyser av prospektivt design. Tester modell. Gammel og ikke så relevant</i>
<i>high school dropout and goals</i>	2010-2016	140	<i>High School Journal. Journal of Adolescence</i>	<i>Self efficacy, Parenteral involvement. Academic achievement.</i>	<i>Parr and Bonitz, 2015. Role of Family Background, Student Behaviors, and School-Related Beliefs in PredictingHigh School Dropout</i>	<i>Amerikansk kvantitativ studie. Relevant.</i>
<i>Kristine Pape.</i>	-	52	<i>Bmc Public Health. PLoS ONE</i>	<i>Child health. Dropout.</i>	<i>Kristine Pape et.al.2011. Reading and writing difficulties in adolescence and later risk of welfare dependence. A ten year follow-up, the HUNT Study, Norway.</i>	<i>Norsk kvantitativ Langtids/ Kohort (På siden av forskningsspm..)</i>
<i>bull* and high school dropout</i>	2012-2016	546	<i>Journal of Educational Psychology, Bmc Public Health, PLoS ONE, Journal of Educational Research</i>	-	1) <i>Cornell, Dewey., et.Al. 2013. Perceived Prevalence of Teasing and Bullying Predicts High School Dropout Rates.</i> 2) <i>Fall, Roberts, 2012. High school dropouts: Interactions between social context, self-</i>	<i>Amerikansk kvantitativ studie. Relevant.</i> <i>Amerikansk kvantitativ studie. Svært relevant.</i>

					<i>perceptions, schoolengagement, and student dropout</i>	
<i>Social network and mental health</i>	2014-2016	1471	<i>Social Psychiatry And Psychiatric Epidemiology. PLoS One. BMC Public Health. BMC Psychiatry. PLoS One. BMC Public Health.</i>	-	<i>Levula, Wilson, Harré, 2016, The association between social network factors and mental health at different life stages</i>	<i>Australsk kvantitativ analyse om sosialt nettverks betydning for psykisk helse. Svært relevant.</i>
<i>Alternativ opplæring</i>	2006-2013	4	<i>Rus og samfunn, søkelys på arbeidslivet, Tidsskrift for samfunnsforskning</i>	-	<i>Bruin, og Ohna, 2013. Alternative courses in upper secondary vocational education and training: students' narratives on hopes and failures.</i>	<i>Norsk kvalitativ intervju studie om frafallsforebyggen de tiltak. Svært relevant, men lite utvalg.</i>
<i>dropout upper secondary education</i>	-	3	<i>Scandinavian Journal of Educational Research</i>	-	<i>Ottosen f. 2016. The Multifaceted Challenges in Teacher-Student Relationships: A Qualitative Study of Teachers' and Principals' Experiences and Views Regarding the Dropout Rate in Norwegian Upper-Secondary Education.</i>	<i>Norsk kvalitativ studie. Kompliserer reformer vedr. VGO. Relevant</i>
<i>Nav og frafall</i>	-	3	<i>Nordic Studies in Education, Søkelys på arbeidslivet, Tidsskrift for psykisk helsearbeid</i>	-	<i>Ingen aktuelle ved systematisk søk. Ved håndøk: Myklebø, S., 2010, Unge arbeidssøkere – hvem er de, og hva slags oppfølging trenger de fra NAV?</i>	<i>Norsk kvalitativ studie om karakteristikk av unge utenfor.</i>

Vedlegg 3 Godkjenning REK

Vår ref.nr.: 2015/1966 A

Vi viser til skjema for fremleggingsvurdering mottatt 13.10.2015 angående prosjektet «Ungdom utenfor utdanning og arbeidsliv – et forprosjekt». Fremleggingsvurderingen er vurdert av komiteens leder på fullmakt.

Formålet med prosjektet, slik det fremkommer av fremleggingsvurderingen, er å hente inn kvalitative data om hverdagsliv og forhold til hjelpeapparat og tjenesteytere for ungdom som står utenfor skole og arbeidsliv. Fremleggingsvurderingen omhandler et forprosjekt der resultatene skal danne grunnlag for utvikling av en større studie, «Helse, levekår og levevaner blant unge utenfor arbeid og skole (HELLAS)».

Det skal i forprosjektet gjennomføres tre fokusgruppeintervjuer med ungdom i alderen 15 - 21 år med erfaring fra å stå utenfor skole og arbeidsliv. Tema blir knyttet til deres hverdagsliv og forhold til hjelpeapparat. Videre skal det gjennomføres gruppeintervjuer med tjenesteytere fra Oppfølgingstjenesten, NAV og andre støttetjenester, i tillegg til en foreldregruppe. Formålet med gruppeintervjuer er å beskrive hvilke erfaringer støtteapparat og foreldre har med ungdom som faller ut av det ordinære utdanningsløpet. Det skal ikke innsamles helseopplysninger i forprosjektet.

Etter REKs vurdering faller forprosjektet, slik det er beskrevet, utenfor virkeområdet til helseforskningsloven. Helseforskningsloven gjelder for medisinsk og helsefaglig forskning, i loven definert som forskning på mennesker, humant biologisk materiale og helseopplysninger, som har som formål å frambringe ny kunnskap om helse og sykdom, jf helseforskningsloven §§ 2 og 4a. Formålet er avgjørende, ikke om forskningen utføres av helsepersonell eller på pasienter eller benytter helseopplysninger.

Forprosjektet er etter REKs vurdering et prosjekt som ikke har som formål å skaffe til veie ny kunnskap om helse og sykdom.

Prosjekter som faller utenfor helseforskningslovens virkeområde kan gjennomføres uten godkjenning av REK. Det er institusjonens ansvar på å sørge for at prosjektet gjennomføres på en forsvarlig måte med hensyn til for eksempel regler for taushetsplikt og personvern.

Denne vurderingen omfatter kun forprosjektet. Prosjektleder bør vurdere hvorvidt hovedstudien, «Helse, levekår og levevaner blant unge utenfor arbeid og skole (HELLAS)», har et formål som gjør at det faller inn under helseforskningslovens virkeområde, og dermed er fremleggingspliktig for REK.

Vi gjør oppmerksom på at vurderingen og konklusjonen er å anse som veiledende jf. forvaltningsloven § 11.

Med vennlig hilsen
Anette Solli Karlsen

Komitesekretær

post@helseforskning.etikkom.no

T: 22845522

**Regional komité for medisinsk og helsefaglig
forskningsetikk REK sør-øst-Norge (REK sør-øst)**

<http://helseforskning.etikkom.no>

Vedlegg 4 Samtykkeskjema

Forespørsel om deltakelse i undersøkelse

Ungdom utenfor utdanning og arbeidsliv – et forprosjekt

Bakgrunn og hensikt:

Bakgrunnen for dette prosjektet er og utforske dagliglivet til unge mennesker utenfor ordinær skole/fast arbeid. Dette for å danne grunnlag for videre forskning, samt bidra til å sette i gang gode tiltak for å ivareta denne gruppen. Målet er forankret i lovverk som skal sikre unge mennesker et tilstrekkelig tilbud, utfra deres kartlagte utfordringer.

Vi tenker at alle som er med i denne gruppesamtalen har et verdifullt bidrag til prosjektet.

Hva innebærer studien:

Studien innebærer deltakelse i fokusgruppeintervju/gruppesamtale rundt livet utenfor skole og arbeidsliv. Samtalene vil vare i ca. 1 - 1,5 time og det vil være mellom 5 og 8 deltakere med samtidig. Gjennom samtalene vil vi gjerne høre tanker og erfaringer fra unge mennesker som ikke går på skole eller er i fast arbeid (med fokus på psykisk helse). Vi er to forskere som deltar sammen med informantene, og tar opptak av samtalen.

I løpet av samtalene vil vi oppfordre alle til å dele noen tanker og opplevelser fra eget liv. Dette kan oppleves utfordrende. Det er helt i orden om noen ikke ønsker å svare på spørsmål som kan føles ubehagelig. Det kan være både en fordel og en ulempe å møte andre som er i samme situasjon gjennom gruppesamtalen, da de deler historier og lærer nye ting om hverandre. Vi tenker at alle som er med i denne gruppesamtalen kan ha et verdifullt bidrag når det kommer til det forebyggende helsearbeidet, som kan bidra til å ivareta andre i samme situasjon.

Hva skjer med informasjonen om deg (informanten):

Informasjonen skal skrives ned og analyseres. Deretter skal det skrives to artikler og en mastergradsavhandling på bakgrunn av informasjonen. Ved publikasjoner er alt anonymisert.

Utlevering av materiale og opplysninger til andre:

Alt datamateriale skal behandles fortrolig. Tilgang på datamaterialet er kun gjennom passord-beskyttet pc og/eller i låsbart skap. Ingen andre enn forskerne har tilgang til fortrolige

opplysninger i datamaterialet, som kan brukes for å identifisere hva enkeltpersoner har svart. Opptak som brukes, skal også bare forskerne har tilgang til, da det skal ligge i låsbart skap. Resultatene blir kun offentliggjort anonymisert. Vi vil også minne deltakerne på en intern taushetsplikt i fokusgruppen.

Oppbevaring og dato for sletting av data:

Opptak og navngitt informasjon knyttet til informasjonen er anonymisert og skal oppbevares i låsbart skap frem til prosjektets avslutning. Deretter slettes dette. Slik sikres trygg oppbevaring av personopplysninger. Prosjektet er antatt ferdig inne utgangen av 2016.

Hvis du sier ja til å delta i studien, gir du også ditt samtykke til at opplysninger:

Opplysningene som samles inn vil oppbevares og muligens brukes i andre aktuelle undersøkelser/studier. Informasjonen vil forhåpentligvis publiseres offentlig. Alle opplysninger som går utover aktuell forskningsgruppe, vil uansett være anonyme.

Retten til innsyn og sletting av opplysninger om deg:

Hvis du sier ja til å delta i studien, har du rett til å få innsyn i hvilke opplysninger som er registrert om deg. Du har videre rett til å få korrigert eventuelle feil i de opplysningene vi har registrert. Dersom du trekker deg fra studien, kan du kreve å få slettet innsamlede prøver og opplysninger, med mindre opplysningene allerede er inngått i analyser eller brukt i vitenskapelige publikasjoner.

Frivillig deltakelse:

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke til å delta i studien. Dette vil ikke få konsekvenser for din videre behandling. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Om du nå sier ja til å delta, kan du senere trekke tilbake ditt samtykke på et hvilket som helst tidspunkt. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du kontakte prosjektleder/ kontaktperson (se under).

Veileder: Magnhild Mjåvatn Høie, førsteamanuensis ved institutt for psykososial helse, UiA.

Magnhild.hoie@uia.no

Mobil: 90 98 79 55

Ellen Marie Henningsen, masterstudent, UiA

emjohn08@student.uia.no

Mobil: 98 45 36 64

Prosjektledere:

Siri Håvås Haugland, førsteamanuensis ved institutt for psykososial helse, UiA.

Siri.h.haugland@uia.no

Anne Brita Thorød, førstelektor, UiA; anne.b.thorod@uia.no

Samtykke til deltakelse i undersøkelsen:

Jeg bekrefter å ha fått og forstått informasjon om studien

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg er villig til å delta i undersøkelsen:

(Signert av prosjektdeltaker evt. foresatt, dato)

Jeg samtykker til å bli kontaktet på et senere tidspunkt i prosjektet for nye intervjuer

Ja

Nei

Navn:

Adresse:

Epost:

Mobilnr.

Fødselsdato:

Vedlegg 5 Fra analyseprosessen

Tabell 1, trinn 1: Foreløpige temaer

Psykosomatiske vansker
Betydningen av nettverk
Selvbilde og mestring
Fremtidsplaner og motivasjon
Støtteapparatets dobbelthet

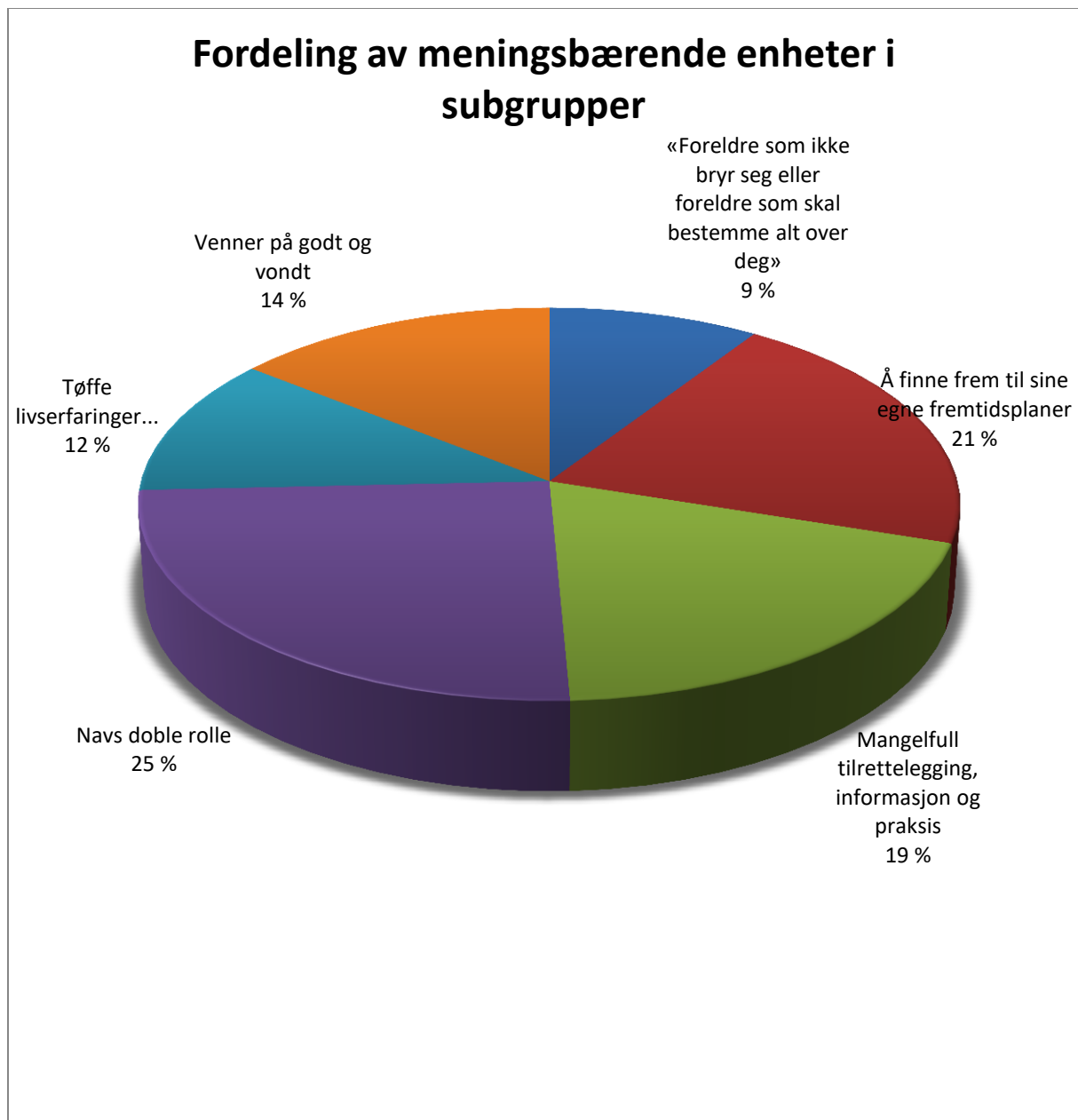
Tabell 2, trinn 2: Fra foreløpige temaer til koder og subgrupper

Foreløpig tema	Eksempler på meningsbærende enheter	Foreløpige kodegrupper og subgrupper
Psykosomatiske vansker	<i>... Jeg sitter jo og tenker på det den dag i dag. Jeg blir jo sånn halvveis nervøs når jeg ser to folk på ungdomskolen.</i>	Å bære med seg fortidens minner
Psykosomatiske vansker	<i>man kan ofte fremstille seg mer oppegående enn en er, det gjør i hvert fall jeg.</i>	Slitsomt å holde maska
Psykosomatiske vansker	<i>Trenger ikke ha det tungt for å bruke narkotika, det er bare en vane liksom. Jeg kjenner mange som røyker det og går på skole og jobb liksom. Ikke i hverdagene men i helgene sånn.</i>	Å bruke rus for å fylle tid og tomrom
Psykosomatiske vansker	<i>Satt og så på tv og spilte hele natta, så sov jeg hele dagen. Til folk kom hjem fra jobb og da kom en liksom våkne litt til liv igjen og finne på noe. Det er lettere å snu døgnnet rundt, jeg er et menneske og trives jo best sammen med.. Det betyr jo ikke at det er den mest fornuftige måten å ha det på</i>	Å bli vant til ikke å ha noe å gjøre
Fremtidsplaner og motivasjon	<i>Vært innom flere forskjellige jobber(...)Men nå er jeg fornøyd med det jeg gjør, det er ikke noen som trenger å motivere meg, på en måte.</i>	Å ha et håndterlig og selvvalgt mål
Fremtidsplaner og motivasjon Selvbilde og mestring	<i>Nei, jeg regner med jeg er på universitetet (om 5 år)... På vei til doktorgraden... Mhm. Det regner jeg med at jeg får til. Må bare komme meg inn igjen. Jeg er veldig flink teoretisk, sånn sett. Har alltid hatt sånn klisterhjerne</i>	«Det regner jeg med at jeg får til»
Betydningen av nettverk	<i>... jeg strøyk i matte liksom. Så skjønte jeg liksom; oi kanskje jeg burde fullt med i timen istedenfor å være sosial. For det at jeg fikk ikke noe ut av å være sosial hele tiden, men nå sitter jeg liksom igjen med</i>	Nettverk og relasjoners rolle ved frafall

	<i>at jeg må ta opp matta(...)</i>	
Betydningen av nettverk	<i>Mange unge vet jo hva de har lyst til å søke inn på, men tenker kanskje at det ikke er noe greit for di (foreldrene) (...)</i>	Nettverk og relasjoners rolle ved frafall
Støtteapparatets dobbelthet (Psykosomatisk e vansker)	<i>Så det er jo ikke lagt til rette for de som sliter, og det er veldig mange som sliter med dysleksi, lese- og skrivevansker og alle de greiene der. Så det er veldig mange som havner på Nav bare på grunn av det.</i>	Manglende tilrettelegging, informasjon og praksis
Støtteapparatets dobbelthet	<i>Det (frafallsforebyggende tiltaket) er tilrettelagt i forhold til hva du ønsker og kan, rett og slett. Får mye støtte her (i frafallsforebyggende tiltak) og så får du veiledning da. Visst du vil i praksis får du det og kan ta interesse test. Visst du vil lese fag så gjør du det liksom.</i>	Nav- en hjelp til å finne retninga si
Støtteapparatets dobbelthet	<i>... det er ikke med vilje de unge ikke har noe jobb da for å tjene mye penger, istedenfor å gå på NAV. Men det som er at jeg føler det er sykt vanskelig å skaffe jobb liksom. Og jeg gleder meg til.. og visst jeg består eksamen og kan studere videre og kan slippe og gå på NAV...</i>	Lite arbeid eller praksis
Støtteapparatets dobbelthet	<i>Altså, det verste med å ikke ha noe å gjøre, det er jo når du blir vant med å ikke ha noe å gjøre. Det er jo da man finner ut av at «hvorfor skal jeg gjøre dette her, når jeg kan, bare være hjemme</i>	Å bli vant til ikke å ha noe å gjøre

Tabell 3, trinn 3: Endelige hovedgrupper og subgrupper:

Individuelle forhold	Strukturelle og miljømessige forhold
Tøffe livserfaringer kan være en tung bagasje å bære i skole og opplæring	Venner på godt og vondt
Å finne frem til sine egne fremtidsplaner	«Foreldre som ikke bryr seg eller foreldre som skal bestemme alt over deg»
	Mangelfull tilrettelegging, informasjon og praksis
	Navs doble rolle

Figur 2. Siste versjon av figur brukt i analysen. Illustrerer prosentvis fordeling av meningsbærende enheter, inndelt i subgrupper.